

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η επίδραση του Covid-19 στη λειτουργία των Κυπριακών
επιχειρήσεων**

Διπλωματική εργασία

Του

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΝΑΡΗ

(ΑΜ: 2014010052)

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Ζοπουνίδης

Χανιά, 2023

Ευχαριστίες

Η πτυχιακή αυτή αποτελεί το τελευταίο κεφάλαιο του κύκλου των σπουδών μου. Έχοντας την ευκαιρία του να σπουδάσω στο Πολυτεχνείο Κρήτης, νιώθω ευγνώμων για αυτό το “ταξίδι” που με γέμισε εφόδια με τα οποία μπορώ να πορευτώ επαγγελματικά και να εξελιχθώ στο χώρο. Νιώθω, επίσης, ευγνώμων για την αμέριστη υποστήριξη των γονιών μου, οι οποίοι ήταν δίπλα μου καθ’ όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Οφείλω, όμως, να ευχαριστήσω θερμά και τον επιβλέποντα καθηγητή της πτυχιακής μου, κύριο Ζοπουνίδη Κωνσταντίνο, καθώς με το θέμα που μου πρότεινε να αναλάβω και να ερευνήσω είχα υψηλό προσωπικό κίνητρο να καταπιαστώ λόγω του ότι αφορούσε την Κύπρο, χώρα καταγωγής μου.

Χανιά, Ιανουάριος 2023

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία ασχολείται με την επιρροή του Covid-19 στις κυπριακές επιχειρήσεις. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε έρευνα με σκοπό να διερευνηθεί πόσο επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων, ο σχεδιασμός των μελλοντικών οικονομικών τους δραστηριοτήτων, το πλάνο της στελέχωσής τους και η μείωση του εργατικού τους δυναμικού, αλλά και αν η περίοδος της πανδημίας αποτέλεσε το έναυσμα ώστε να υιοθετήσουν νέες μεθόδους στον εργασιακό χώρο ως μέτρα πρόληψης του Covid-19 αλλά και πρακτικές για την αύξηση των πωλήσεών τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως ο Covid-19 επηρέασε τις κυπριακές επιχειρήσεις ποικιλοτρόπως, και ιδιαίτερα εκείνες που υπέστησαν μειώσεις στον κύκλο εργασιών τους κατά τη περίοδο της πανδημίας και εκείνες που στηρίζονταν στην κοινωνική επαφή. Επιπλέον, φάνηκε πως ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων ήταν δύσπιστος ως προς την υιοθέτηση νέων μεθόδων για την αύξηση των πωλήσεών τους, ενώ δεν συνέβη το ίδιο με την υιοθέτηση πρακτικών για την πρόληψη του Covid-19, με τις επιχειρήσεις να καταφεύγουν σε διάφορες λύσεις.

Λέξεις κλειδιά: Επιχείρηση, Covid-19, κύκλος εργασιών, σχεδιασμός επιχείρησης, μείωση εργατικού δυναμικού, πρόληψη από Covid-19

Abstract

This thesis deals with the impact of Covid-19 on Cypriot businesses. For this reason, a survey was carried out in order to be investigated how much the businesses' turnover, the planning of their future economic activities, their staffing plan and the reduction of their workforce was affected, but also whether the period of the pandemic was the trigger so that to adopt new methods in the workplace like measures to prevent Covid-19 but also practices to increase their sales. The results showed that Covid-19 affected Cypriot businesses in different ways, especially those that suffered reductions in their turnover during the pandemic and those that relied on social contact. In addition, it appeared that a significant number of businesses were skeptical about adopting new methods to increase their sales, while the same was not the case when it came to adopting practices that would prevent Covid-19, with businesses resorting to various solutions.

Key words: Business, Covid-19, turnover, business planning, workforce reduction, Covid-19 prevention

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract	4
Περιεχόμενα	5
Κατάλογος Πινάκων.....	8
Κατάλογος Διαγραμμάτων	10
Εισαγωγή	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:	13
Επιχείρηση: ορισμοί, ταξινόμηση, οργάνωση και βιωσιμότητα	13
1.1. Ορισμός της επιχείρησης	13
1.2. Κατηγορίες επιχείρησης.....	14
1.3. Οργάνωση μιας επιχείρησης.....	15
1.4. Βιώσιμη επιχείρηση	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:	19
Επιχειρήσεις και Covid-19	19
2.1. Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στις επιχειρήσεις: Το παράδειγμα της Ελλάδας	19
2.2. Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στις επιχειρήσεις: Το παγκόσμιο παράδειγμα 24	
2.2.1. Το παράδειγμα των Η.Π.Α. και άλλων αναπτυγμένων χωρών	24
2.2.2. Το παράδειγμα των αναπτυσσόμενων χωρών	27
2.3. Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στις επιχειρήσεις: Το παράδειγμα της Κύπρου	28

2.8. Χρήση νέων πρακτικών στον εργασιακό χώρο για τη πρόληψη της διασποράς του Covid-19.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:	38
Μεθοδολογία	38
3.1. Είδος έρευνας.....	38
3.2. Δείγμα.....	39
3.3. Εργαλεία και μέθοδοι ανάλυσης	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:	42
Αποτελέσματα	42
4.1. Κύκλος εργασιών των κυπριακών επιχειρήσεων και Covid-19	42
4.2. Στατιστικά στοιχεία για τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την χαλάρωση των μέτρων για τον Covid-19	45
4.2.1. Συγκρίσεις των δεδομένων πριν την πανδημία του Covid-19 με κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19	45
4.2.2. Συγκρίσεις των δεδομένων κατά την πανδημία του Covid-19 με μετά το πέρας της πανδημίας του Covid-19	46
4.2.3. Συγκρίσεις των δεδομένων πριν την πανδημία του Covid-19 με μετά το πέρας της πανδημίας του Covid-19	48
4.2.4. Τα έσοδα των επιχειρήσεων μετά το πέρας της πανδημίας πλησιάζουν τα επίπεδα πριν την έναρξή της;	49
4.3. Στελέχωση επιχειρήσεων και σχεδιασμός οικονομικών δραστηριοτήτων	51
4.3.1. Σχεδιασμός μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων των κυπριακών επιχειρήσεων κατά την πανδημία του Covid-19.....	51
4.3.2. Σχεδιασμός προσλήψεων των κυπριακών επιχειρήσεων κατά την πανδημία του Covid-19	53
4.4. Υπήρξε μείωση του ανθρώπινου δυναμικού των κυπριακών επιχειρήσεων στον Covid-19;	54
4.5. Χρήση νέων μεθόδων για την ενίσχυση των πωλήσεων	56
4.6. Χρήση νέων πρακτικών στον εργασιακό χώρο για τη διασπορά του Covid-19	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:	58
Συζήτηση.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:	61
Συμπεράσματα	61
6.1. Για την έρευνα.....	61
6.2. Αδυναμίες πτυχιακής εργασίας	61
6.3. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	62
Βιβλιογραφία.....	63
Ελληνόφωνη βιβλιογραφία.....	63
Αγγλόφωνη βιβλιογραφία.....	68
Παράρτημα.....	71
Ερωτήσεις ερωτηματολογίου	71

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Ταξινόμηση μεγεθών επιχειρήσεων (European Chemicals Agency, n.d.).	15
Πίνακας 2: Κατανομή επιχειρήσεων που είτε τέθηκαν είτε δεν τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας με κρατική εντολή (Βατικιώτης, 2021).	20
Πίνακας 3: Κύκλος εργασιών κατασκευαστικών εταιρειών (PWC Greece, 2020). Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 4: Κύκλος εργασιών στο κλάδο των υπηρεσιών (PWC Greece, 2020).	23
Πίνακας 5: Απασχολούμενοι, άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί για τον μήνα Σεπτέμβριο 2015-2020 (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2020). Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 6: Κατανομή επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα με βάση το μέγεθός τους.	40
Πίνακας 7: Πόσο επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων κατά την πανδημία του Covid-19, κατανομή των απαντήσεων. Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 8: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και του πως επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19. Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 9: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19.	44
Πίνακας 10: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ το μέγεθος και τις οικονομικές συνθήκες των επιχειρήσεων στη διάρκεια του Covid-19.	45
Πίνακας 11: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων πριν και κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19.	46
Πίνακας 12: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών για τις επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19 και μετά το πέρας αυτής.	47
Πίνακας 13: Πίνακας συχνότητων των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων πριν τον Covid-19.	48
Πίνακας 14: Πίνακας συχνότητων των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων μετά τον Covid-19.	48
Πίνακας 15: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων πριν και μετά τον Covid-19.	49

Πίνακας 16: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και της συνθήκης ισότητας των εισόδων πριν και μετά τη πανδημία. 51

Πίνακας 17: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας και του σχεδιασμού μελλοντικών οικονομικών τους δραστηριοτήτων. 52

Πίνακας 18: Πως επηρεάστηκε ο σχεδιασμός των προσλήψεων των κυπριακών επιχειρήσεων. 53

Πίνακας 19: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ σχεδιασμού προσλήψεων των επιχειρήσεων και των οικονομικών συνθηκών τους κατά τη διάρκεια του Covid-19. 54

Πίνακας 20: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και της μείωσης του εργατικού δυναμικού. **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Πίνακας 21: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του Covid-19 και τη μείωση του εργατικού δυναμικού. 56

Πίνακας 22: Πίνακας συχνοτήτων για τη χρήση νέων μεθόδων στο χώρο εργασίας. 57

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ενδεικτικό πυραμοειδές οργανόγραμμα (Παυλίδης, 2016). **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Διάγραμμα 2: Οργανωτική δομή μιας επιχείρησης (Παναγιώτου και σύν., 2013). **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Διάγραμμα 3: Απλή δομή μιας επιχείρησης (Μάρρας, 2012). 17

Διάγραμμα 4: Αύξηση του πληθωρισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο (Mizen et al., 2022). 26

Διάγραμμα 5: Αντίκτυπος της πανδημίας του Covid-19 σε επιχειρήσεις ανάλογα με τον κλάδο τους (PWC Cyprus, 2020). 30

Διάγραμμα 6: Χονδρικό και λιανικό εμπόριο στην εποχή του Covid-19 (PWC Cyprus, 2020). 30

Διάγραμμα 7: Σύγκριση απολύσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο για τα έτη 2008-2009 και 2020 (Office for National Statistics, 2021). 33

Διάγραμμα 8: Κατανομή επιχειρήσεων ανάλογα με το είδος τους. 40

Διάγραμμα 9: Πόσο επηρεάστηκε ο οικονομικός σχεδιασμός των επιχειρήσεων κατά την περίοδο της πανδημίας. **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο την παραγωγή νέας γνώσης αναφορικά με την επιρροή του Covid-19 και της πανδημίας που επικράτησε σε παγκόσμιο επίπεδο ξεκινώντας από τη Κίνα. Καθώς η πανδημία του Covid-19 και οι ραγδαίες αλλαγές που έφερε σε όλους τους τομείς της ζωής των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένου και του τομέα της οικονομίας και των επιχειρήσεων, είναι κάτι πολύ καινούριο, δεν έχει μελετηθεί ακόμη επαρκώς και σε βάθος. Το κενό που υπάρχει στη βιβλιογραφία αναφορικά με τις θεματικές που πραγματεύονται στοχεύει να καλύψει και να εμπλουτίσει η παρούσα έρευνα.

Έτσι, λοιπόν, στόχος της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει σε ποιο βαθμό επηρεάστηκαν από την εμφάνιση του κορονοϊού οι κυπριακές επιχειρήσεις πολύ μικρού, μικρού και μεσαίου μεγέθους, όπως αυτές ορίζονται από το **Official Journal of the European Union (2003)**, όσον αφορά το κύκλο των εργασιών τους, τον σχεδιασμό της στελέχωσης τους και τον αριθμό του προσωπικού που απασχολούν, τον σχεδιασμό μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων, τις νέες πρακτικές που εφάρμοσαν στον εργασιακό χώρο ως αποτέλεσμα της πανδημίας του Covid-19 και τις νέες πρακτικές που ενδεχομένως να υιοθέτησαν για την αύξηση του τζίρου τους.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται η εισαγωγή στην εργασία, όπου διευκρινίζονται οι απαραίτητοι όροι για την καλύτερη κατανόηση του θέματος. Παρατίθενται κάποιοι ορισμοί για την έννοια της επιχείρησης, το πως ταξινομείται με βάση το μέγεθός της, πως οργανώνεται αλλά και το ζήτημα της βιωσιμότητάς της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δεδομένα που έχουν αντληθεί από την βιβλιογραφική ανασκόπηση που έγινε πριν την πραγματοποίηση της έρευνας. Στο πρώτο μέρος, παρατίθενται τα δεδομένα αναφορικά με τις επιχειρήσεις της ελληνικής οικονομίας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται έρευνας από διάφορες χώρες παγκοσμίως, οι οποίες έχουν χωριστεί ανάλογα με το αν η χώρα διεξαγωγής τους είναι αναπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη. Τέλος, αναλύονται ερευνητικά δεδομένα από μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στη Κύπρο, η οποία είναι και η χώρα που ενδιαφέρει την παρούσα έρευνα, ολοκληρώνοντας με αυτό το τρόπο το θεωρητικό μέρος της εργασίας.

Στη συνέχεια ακολουθεί η μεθοδολογία, όπου αναλύονται οι βασικές πληροφορίες για την έρευνα που πραγματοποιήθηκε, όπως ο αριθμός των συμμετεχόντων, ο τρόπος και ο τόπος διεξαγωγής, τα χαρακτηριστικά του δείγματος αλλά και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή του ερωτηματολογίου, την ανάλυση των δεδομένων και τη συγγραφή της.

Το τέταρτο μέρος της εργασίας αποτελείται από την ανάλυση των αποτελεσμάτων τα οποία έχουν χωριστεί σύμφωνα με τη θεματική στην οποία αναφέρονται. Παρουσιάζονται, επίσης, πίνακες και στατιστικά δεδομένα για την καλύτερη κατανόηση των πληροφοριών που εξήγαγε η έρευνα.

Το πέμπτο κεφάλαιο αφορά τη συζήτηση γύρω από τα εξαγόμενα αποτελέσματα τα οποία συγκρίνονται με άλλες έρευνες. Ταυτόχρονα γίνεται προσπάθεια ώστε να κατανοηθούν με βάση το πλαίσιο αλλά και τις συνθήκες που επικράτησαν σε εγχώριο και παγκόσμιο επίπεδο.

Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα όπου γίνεται συνοπτική ανακεφαλαίωση των ευρημάτων της έρευνας, των αδυναμιών που παρουσιάστηκαν κατά τη διεξαγωγή της αλλά και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

Επιχείρηση: ορισμοί, ταξινόμηση, οργάνωση και βιωσιμότητα

1.1. Ορισμός της επιχείρησης

Στις σύγχρονες αλλά και στις παλαιότερες κοινωνίες, έναν από τους κινητήριους μοχλούς της τοπικής, και όχι μόνο, οικονομίας αποτελούσαν οι επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τους **Pride et al. (2009)** μια επιχείρηση ορίζεται ως «η οργανωμένη προσπάθεια των ατόμων να παραγάγουν και να πουλήσουν, με σκοπό το κέρδος, τα αγαθά εκείνα και τις υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες της κοινωνίας» (p. 9). Ο όρος επιχείρηση αναφέρεται είτε σε όλες εκείνες τις προσπάθειες που γίνονται στα πλαίσια μιας κοινωνίας, είτε που γίνονται στα πλαίσια μιας βιομηχανίας – κλάδου. Οι **Pride et al. (2009)** συνεχίζουν ορίζοντας μια επιχείρηση ως επιτυχημένη με βάση τρεις δραστηριότητες που πρέπει να εκτελεί: α) θα πρέπει να είναι οργανωμένη, β) θα πρέπει να ικανοποιεί ανάγκες και γ) θα πρέπει να έχει κέρδος. Ο οδηγός χρήσης του ορισμού των ΜΜΕ της **Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2015)** ορίζει την επιχείρηση ως την «κάθε οντότητα, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή, που ασκεί οικονομική δραστηριότητα» (σελ. 9). Μάλιστα ο παραπάνω ορισμός χρησιμοποιείται επίσης από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στις αποφάσεις του.

Η **The Economic Times (n.d.)** ορίζει την επιχείρηση σαν ένα οργανισμό ή μία οντότητα που ασχολείται με επαγγελματικές, εμπορικές ή βιομηχανικές δραστηριότητες. Μάλιστα κάνει και έναν διαχωρισμό στις επιχειρήσεις ανάλογα με το αν ο στόχος τους είναι κερδοσκοπικός ή μη κερδοσκοπικός. Η ίδια εφημερίδα διακρίνει διάφορα είδη επιχειρήσεων μεταξύ αυτών, την προσωπική εταιρεία (partnership) την οποία “τρέχουν” δύο με τρία άτομα, την εταιρεία (corporation) που συγκροτείται από μία ομάδα ατόμων τα οποία λειτουργούν σαν μία ενιαία οντότητα και την εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (Limited Liability Company), η οποία συγχωνεύει τα φορολογικά οφέλη μιας εταιρικής σχέσης και τα οφέλη της περιορισμένης ευθύνης μιας εταιρείας. Τέλος, σύμφωνα με το **Ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών (n.d., παρ. 1)** μια επιχείρηση «καταλαμβάνει όλα τα είδη

επιχειρήσεων κεφαλαιουχικών, συμμετοχικών και ατομικών καθώς και φυσικών προσώπων που ασκούν ελεύθερο επάγγελμα. Επιπλέον μπορεί να αφορά τόσο ιδιωτικές όσο και δημόσιες επιχειρήσεις.». Όπως φαίνεται μέχρι στιγμής, υπάρχουν διάφοροι ορισμοί για την επιχείρηση, των οποίων όμως βασικό χαρακτηριστικό είναι οι οικονομικές δραστηριότητες που επιτελεί.

1.2. Κατηγορίες επιχείρησης

Μία πολύ συχνή διάκριση των επιχειρήσεων γίνεται με βάση το μέγεθός τους. Η **The Economic Times (n.d.)** διαχωρίζει τις επιχειρήσεις σε μικρές, μεσαίου μεγέθους, μεγάλες και επιχειρηματικές βιομηχανίες. Διάκριση όμως των επιχειρήσεων κάνει και η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015)** με σκοπό τη διασφάλιση μέτρων υποστήριξης μόνο των επιχειρήσεων που τα χρειάζονται πραγματικά. Η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015)**, λοιπόν, για το λόγο αυτό διακρίνει την κατηγορία των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), οι γνωστές κοινώς μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Μεγάλο ποσοστό του συνόλου των επιχειρήσεων αποτελούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες ανέρχονται σε εννέα στις δέκα και παράγουν δύο στις τρεις θέσεις εργασίας, αποτελώντας τη ραχοκοκαλιά της ευρωπαϊκής οικονομίας. Έναν πρώτο ορισμό για την κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) δίνει το άρθρο 2 του παραρτήματος της σύστασης 2003/361/ΕΚ. Στη σύσταση της Επιτροπής που πραγματοποιήθηκε στις 6 Μαΐου 2003, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις ορίζονται ως την κατηγορία εκείνη που «αποτελείται από επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζόμενους και των οποίων ο ετήσιος κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει τα 50 εκατομμύρια ευρώ ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 43 εκατομμύρια ευρώ.» (**Official Journal of the European Union, 2003, p. 39**).

Από τον παραπάνω ορισμό γίνεται αντιληπτό πως το ανθρώπινο δυναμικό μιας επιχείρησης, οι οικονομικές της απολαβές ή ο συνολικός ετήσιος ισολογισμός της, αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά για την κατηγοριοποίηση μιας επιχείρησης και την ένταξή της αρχικά στην κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Τα ίδια χαρακτηριστικά είναι που κατηγοριοποιούν περεταίρω τις επιχειρήσεις και τις ταξινομούν σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες. Πιο αναλυτικά, μία μεσαία επιχείρηση απασχολεί λιγότερους από 250 εργαζόμενους, έχει απολαβές μικρότερες ή ίσες των 50 εκατομμυρίων ευρώ ή συνολικό ισολογισμό μικρότερο ή ίσο των 43 εκατομμυρίων ευρώ. Μια μικρή επιχείρηση απασχολεί προσωπικό μικρότερο των 50 ατόμων ενώ έχει τζίρο ή συνολικό ισολογισμό μικρότερο ή ίσο των 10 εκατομμυρίων ευρώ. Τέλος, μία πολύ μικρή επιχείρηση απασχολεί λιγότερους από

10 εργαζομένους και είτε ο κύκλος εργασιών είτε ο συνολικός ισολογισμός της ανέρχεται σε ποσοστά μικρότερα ή ίσα των 2 εκατομμυρίων ευρώ (**European Chemicals Agency, n.d.**). Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται επίσης σε συνοπτική μορφή στον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 1).

Κατηγορία επιχείρησης	Αριθμός απασχολούμενων	Κύκλος εργασιών ή Συνολικός ισολογισμός	
Μεσαία	< 250	≤ 50 εκατ. ευρώ	≤ 43 εκατ. Ευρώ
Μικρή	< 50	≤ 10 εκατ. ευρώ	≤ 10 εκατ. Ευρώ
Πολύ μικρή	< 10	≤ 2 εκατ. ευρώ	≤ 2 εκατ. Ευρώ

Πίνακας 1: Ταξινόμηση μεγεθών επιχειρήσεων (*European Chemicals Agency, n.d.*).

Εκτός από τις κατηγορίες των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, υπάρχει επίσης η κατηγορία της μεγάλης επιχείρησης η οποία απασχολεί πάνω από 250 εργαζόμενους, ενώ ο κύκλος εργασιών της ή ο συνολικός ισολογισμός της υπερβαίνει τα 50 εκατομμύρια ευρώ ή τα 43 εκατομμύρια ευρώ αντίστοιχα. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφο 5, αν τα παραπάνω κριτήρια (δηλ. αριθμός εργαζομένων, κύκλος εργασιών ή συνολικός ισολογισμός) αυξηθούν για ένα χρόνο, η επιχείρηση θα παραμείνει στην κατηγορία των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, κατάσταση που θα αλλάξει εάν τα παραπάνω κριτήρια συνεχίσουν τα υπερβαίνουν τις απαιτούμενες προδιαγραφές για πάνω από δύο χρόνια, οπότε και η επιχείρηση θα μεταπηδήσει στην κατηγορία της μεγάλης επιχείρησης. Το ίδιο μπορεί να ισχύσει και αντίστροφα (**Official Journal of the European Union, 2003**).

1.3. Οργάνωση μιας επιχείρησης

Η οργάνωση ή αλλιώς οργανωτική δομή μιας επιχείρησης στοχεύει στην απώτερη επίτευξη των στόχων της. Η διαδικασία αυτή στα πλαίσια μιας επιχείρησης καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το προσωπικό που απασχολεί καθώς όσο περισσότερο είναι τόσο πιο αυστηρή καθίσταται η οργανωτική της δομή. Κάτι τέτοιο αποσκοπεί στο να διαχωρίζονται οι αρμοδιότητες των υπαλλήλων, να προσδιορίζονται με σαφήνεια οι οργανωτικοί τους ρόλοι και να διευκολύνεται η συνεργασία τους.

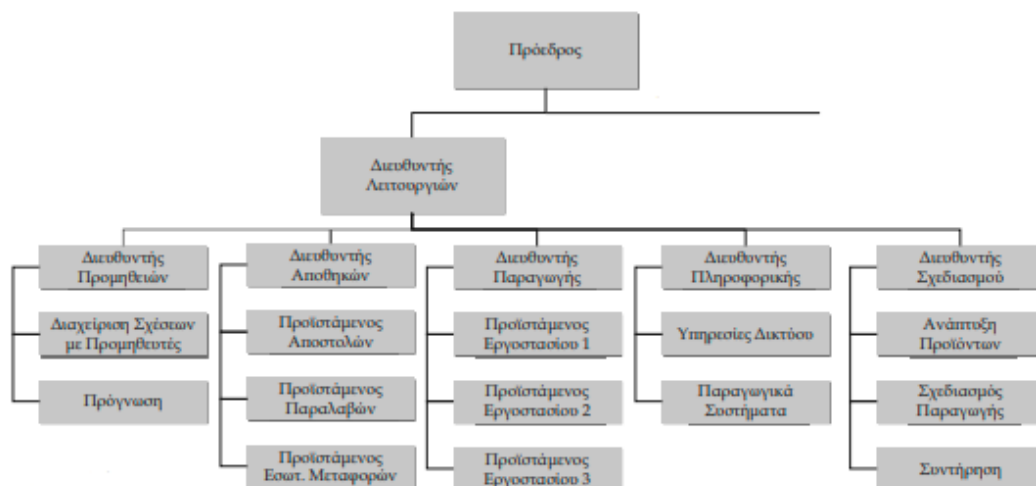
Παρόλα αυτά, δεν οργανώνονται όλες οι επιχειρήσεις με τον ίδιο τρόπο. Η οργανωτική δομή σε μια επιχείρηση καθορίζεται από μια σειρά παραγόντων όπως είναι το μέγεθος της επιχείρησης, ο κύκλος εργασιών της, ο αριθμός των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρει, ο τύπος των δραστηριοτήτων της, η γεωγραφική της διασπορά και τέλος, ο τύπος του βασικού της εξοπλισμού (Παναγιώτου και συν., 2013). Τυπικά μια επιχείρηση οργανώνεται ως εξής (βλ. Διάγραμμα 1):

Διάγραμμα 1: Ενδεικτικό πυραμοειδές οργανόγραμμα (Παυλίδης, 2016).

Από το παραπάνω σχήμα γίνεται αντιληπτό πως υπάρχει ιεραρχία σε μια επιχείρηση καθώς στην κορυφή της βρίσκεται η γενική διεύθυνση από όπου στη συνέχεια συντονίζονται οι επιμέρους διευθύνσεις της αλλά και τα αρμόδια τμήματα. Σύμφωνα με τον Μάρρα (2012) η παραπάνω δομή οργάνωσης θεωρείται πολυτμηματική που σκοπό έχει την τμηματοποίηση των μονάδων, η οποία λύνει «το πρόβλημα του γιγαντισμού και της πολυπλοκότητας του ελέγχου από το κέντρο» (σ. 12).

Ωστόσο το παραπάνω σχήμα είναι ενδεικτικό μόνο ενός μέρους των υφιστάμενων επιχειρήσεων, ενώ υπάρχουν επιχειρήσεις που στη κορυφή τους βρίσκεται ο πρόεδρος κάτω από την “ομπρέλα” του οποίου ακολουθούν οι υπόλοιπες διευθύνσεις που αποτελούνται από διευθυντές, προϊστάμενους και υπαλλήλους (βλ. Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2 : Οργανωτική δομή μιας επιχείρησης (Παναγιώτου και σύν., 2013).

Τέλος, στις πιο μικρές επιχειρήσεις θα δούμε πολύ συχνά την απλή οργανωτική δομή όπου ο ιδιοκτήτης ελέγχει τα πάντα και έχει την πλήρη γνώση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης (Μάρρας, 2012). Η δομή αυτή έχει ως πλεονεκτήματα την ευελιξία, την ταχύτητα και τον προσωπικό έλεγχο, ωστόσο η απουσία των απαραίτητων γνώσεων από τον ιδιοκτήτη μπορεί πολλές φορές να δημιουργήσει προβλήματα σε μία επιχείρηση. Παράδειγμα απλής δομής παρουσιάζεται παρακάτω όπου φαίνεται πως ο ιδιοκτήτης αποτελεί την κεφαλή και οι υπάλληλοι τον ακολουθούν (βλ. Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3: Απλή δομή μιας επιχείρησης (Μάρρας, 2012).

1.4. Βιώσιμη επιχείρηση

Για να μπορέσει μια επιχείρηση να συνεχίσει τη λειτουργία της και να αποφύγει την πτώχευση, η οποία ουσιαστικά θα την οδηγήσει στον τερματισμό των δραστηριοτήτων της, θα πρέπει να είναι βιώσιμη. Ο όρος βιώσιμη αναφέρεται στη δυνατότητά της να διατηρείται στη ζωή και να έχει διάρκεια. Σύμφωνα με τον Trond-Morten Lindberg, CEO της BDO Global

στη συνέντευξη που έδωσε στο περιοδικό **Accountancy Greece (2021)** τόνισε πως για να είναι μια επιχείρηση βιώσιμη θα πρέπει να δημιουργήσει μακροπρόθεσμη αξία στο πλαίσιο του οικολογικού, οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Σε αυτό συμφωνεί και η **Spiliakos (2018)** η οποία θεωρεί πως μια επιχείρηση είναι βιώσιμη όταν οι δράσεις της δεν έχουν αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, την κοινότητα και την κοινωνία γενικότερα σαν σύνολο.

Στη συνέντευξή του στον **Χρήστο Κώνστα (2021)** ο Δημήτρης Δημητρίου, CEO και ιδρυτής της CPA, ορίζει την βιωσιμότητα ως την «ικανότητα μιας επιχειρηματικής οντότητας να συνεχίσει να υφίσταται και να αναπτύσσεται μακροπρόθεσμα, αποπληρώνοντας τα χρέη της και τις τρέχουσες υποχρεώσεις της.» (παρ. 4). Για να επιτευχθεί όμως κάτι τέτοιο θα πρέπει να ικανοποιούνται οι χρηματοοικονομικοί της στόχοι.

Συμπερασματικά, για να είναι μια επιχείρηση βιώσιμη θα πρέπει να έχει κέρδη προ τόκων και αποσβέσεων, δυνατότητα ρευστότητας, ευαισθησία μεγεθών ως προς τα όρια και τις αντοχές και τέλος, οργανωτικές λειτουργικές παρεμβάσεις (**Fincancial Business Systems, n.d.**).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

Επιχειρήσεις και Covid-19

2.1. Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στις επιχειρήσεις: Το παράδειγμα της Ελλάδας

Στα τέλη του 2019 με αρχές του 2020 ο πλανήτης μας βρέθηκε αντιμέτωπος με μια πρωτοφανή κατάσταση λόγω της έξαρσης της πανδημίας του Covid-19¹ ή αλλιώς “κορονοϊού”. Τόπος έναρξης της πανδημίας ήταν η Κίνα και πιο συγκεκριμένα η αγορά της Wuhan, με την εμφάνιση του πρώτου κρούσματος από τον ιό SARS-CoV-2 στη 1 Δεκεμβρίου 2019 να είναι γεγονός. Έκτοτε και πολύ γρήγορα επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον πλανήτη, λόγω της φύσης του ιού και του τρόπου μετάδοσής του, πιάνοντας απροετοίμαστα τα κράτη και τους φορείς υγείας παγκοσμίως. Στην Ελλάδα το πρώτο κρούσμα του ιού ανιχνεύτηκε στις 26 Φεβρουαρίου του 2020, οπότε και τυπικά ξεκίνησε η περίοδος της πανδημίας του Covid-19. Σύντομα η ελληνική κυβέρνηση άρχισε να θεσπίζει μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης (social distancing) και απομόνωσης τα οποία κορυφώθηκαν τον Μάρτιο του 2020 και τον Νοέμβριο του 2020 οπότε και ακολούθησαν δύο lockdown, παγώνοντας πλήρως την εγχώρια αγορά και την οικονομία.

Κατά την περίοδο αυτή, σύμφωνα με τους **Γιακούλα και σύν. (2021)** στην έκθεση του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, η παγκόσμια οικονομία εισήλθε σε πρωτόγνωρη ύφεση, η οποία χειροτέρεψε με τον περιορισμό του διεθνούς εμπορίου. Δεν ήταν όμως μόνο οι περιορισμοί στο εμπόριο που έκαναν την ύφεση αυτή ιδιαίτερα αισθητή, αλλά και η βίαιη αναστολή των οικονομικών δραστηριοτήτων με την αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων. Η αναστολή αυτή υπήρξε ένα εκ των μέτρων που επέβαλε η κυβέρνηση με σκοπό τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορονοϊού. Ενδεικτικά, τα μέτρα αυτά περιέλαβαν την καραντίνα κατ’ οίκον, την κοινωνική αποστασιοποίηση αλλά και την είσοδο της τηλεργασίας στο εργασιακό γίγνεσθαι. Όπως

¹ Σύμφωνα με τον World Health Organization (n.d.) Covid-19 είναι η νόσος, ενώ ο SARS-CoV-2 είναι η επιστημονική ονομασία του ιού που τη προκαλεί. Σήμερα στη βιβλιογραφία αλλά και στον προφορικό λόγο χρησιμοποιείται κυρίως η λέξη «Covid-19» ή «COVID-19» και στα ελληνικά «κορονοϊός» ή «κορωνοϊός».

γίνεται κατανοητό, οι νέες αυτές συνθήκες επηρέασαν βαθύτατα τις τοπικές οικονομίες αφού αδρανοποίησαν έναν από τους κινητήριους μοχλούς της, εκείνον των επιχειρήσεων.

Όπως αναφέρει ο **Βατικιώτης (2021)** στην έκθεση του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, η κοινωνική επαφή υπήρξε κριτήριο διαχωρισμού των επιχειρήσεων καθώς εκείνες που στηρίζονταν στην κοινωνική επαφή τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας, ενώ άλλες επιχειρήσεις που δεν δραστηριοποιούνταν μέσω της κοινωνικής επαφής συνέχισαν κανονικά τη λειτουργία τους. Στον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 2) φαίνονται οι τομείς των οποίων οι επιχειρήσεις είτε αναγκάστηκαν να τεθούν σε αναστολή λειτουργίας με κυβερνητική απόφαση είτε παρέμειναν σε λειτουργία.

Μη αναστολή λειτουργίας με κρατική εντολή	Αναστολή λειτουργίας με κρατική εντολή
<ol style="list-style-type: none">1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία2. Ορυχεία και λατομεία3. Μεταποίηση4. Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης6. Κατασκευές7. Μεταφορά και αποθήκευση8. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες9. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας10. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	<ol style="list-style-type: none">1. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, μοτοσυκλετών2. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης3. Ενημέρωση και επικοινωνία4. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες5. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες6. Εκπαίδευση7. Ανθρώπινη υγεία και κοινωνική μέριμνα8. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία9. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών

Πίνακας 2: Κατανομή επιχειρήσεων που είτε τέθηκαν είτε δεν τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας με κρατική εντολή (Βατικιώτης, 2021).

Όπως αναφέρει ο **Βατικιώτης (2021)** «Μεταξύ των τομέων και των επιχειρήσεων που επιβλήθηκε αναγκαστικό κλείσιμο, τα βάρη δεν κατανεμήθηκαν ομοιόμορφα.» (σ. 79). Οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις που έκλεισαν με αναστολή τον Νοέμβριο του 2020 προέρχονταν από τον χώρο του χονδρικού - λιανικού εμπορίου, της επισκευής μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, της παροχής καταλύματος και εστίασης, της εκπαίδευσης, των τεχνών αλλά και της διασκέδασης και της ψυχαγωγίας. Όπως υπογραμμίζει ο **Βατικιώτης (2021)** οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο της εστίασης και των καταλυμάτων αποτελούν τον μοναδικό κλάδο που άντεξε την οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών, ωστόσο η υγειονομική κρίση του Covid-19 αμφισβητεί πλέον και τη βιωσιμότητα αυτού του κλάδου.

Όσον αφορά τα οικονομικά δεδομένα των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, οι **Γιακούλας και σύν. (2021)** έδειξαν πως ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων κατά το δεύτερο χρόνο από την εμφάνιση του κορονοϊού και πιο συγκεκριμένα του 1^{ου} εξαμήνου του 2021, ήταν υψηλότερος από τον αντίστοιχο του 2020, οπότε και επικράτησε το πρώτο κύμα της πανδημίας, με τα γνωστά μέτρα που ακολούθησαν. Παρόλα αυτά, και για τα δύο οικονομικά έτη (2020, 2021) ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων ήταν μικρότερος από εκείνον του 2019, με τις εξαιρέσεις ωστόσο να υπάρχουν και εδώ. Στις εξαιρέσεις ανήκουν οι επιχειρήσεις του τομέα της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας, οι οποίες εμφάνισαν άνοδο στον κύκλο εργασιών τους και στα τρία οικονομικά έτη (2019, 2020, 2021) κατά το 1^ο εξάμηνο (**Γιακούλας και σύν., 2021**). Όπως γίνεται κατανοητό, υπήρχαν διακυμάνσεις στους τζίρους των επιχειρήσεων, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό επηρεάστηκαν από το είδος της επιχείρησης, αλλά και από το γεγονός του αν τέθηκαν σε αναστολή ή όχι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Σύμφωνα με την μελέτη της **Grant Thornton (2020)** για την επίδραση του Covid-19 στις ελληνικές επιχειρήσεις και στην ελληνική οικονομία, φάνηκε πως ένα μεγάλο ποσοστό που ανέρχεται στο 69% των ελληνικών επιχειρήσεων πλήγηκε άμεσα από την πανδημία του Covid-19 λόγω του περιορισμού ή της διακοπής της λειτουργίας τους. Συνολικά, επιχειρήσεις με τζίρο 32,9 δισεκατομμύρια ευρώ και 1,1 εκατομμύρια απασχολούμενους διέκοψαν την δραστηριότητά τους λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Από την διακοπή των δραστηριοτήτων τους επηρεάστηκαν κλάδοι που αφορούν τις υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Τέλος, η μελέτη προβλέπει μείωση της τάξεως του 8,5% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) για το 2020, η οποία σχετίζεται με την επίδραση της πανδημίας «σε κλάδους υψηλής προστιθέμενης αξίας για την οικονομία, που σχετίζεται με τον τουρισμό, όπως οι μεταφορές, τα καταλύματα και η εστίαση» (**Grant Thornton, 2020, σ. 2**).

Η **Βάσω Βεγίφη (2022)** στην ελληνική εφημερίδα *naftemporiki.gr*, επικαλούμενη την μελέτη της ICAP αναφέρει πως ο εταιρικός τομέας στην Ελλάδα κατά το οικονομικό έτος 2020 συρρικνώθηκε, ενώ πτώση εμφάνισε και στον κύκλο εργασιών του αλλά και στη καθαρή κερδοφορία του. Στη συρρίκνωση της εγχώριας οικονομίας φαίνεται να συνέβαλαν αρνητικά τα έκτακτα μέτρα για τον περιορισμό της διασποράς του Covid-19 μειώνοντας το ΑΕΠ κατά 9% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Επίσης, την σημαντικότερη μείωση στις πωλήσεις τους κατέγραψαν οι κλάδοι των ξενοδοχείων – εστιατορίων και των μεταφορών – επικοινωνιών.

Ακόμη μία έρευνα για τις επιπτώσεις της πανδημίας του Covid-19 στην ελληνική οικονομία είναι εκείνη της **PWC Greece (2020)**. Όπως αναφέρει η έρευνα, ένας από τους κλάδους που επλήγησαν περισσότερο ήταν εκείνος του εμπορίου καθώς οι εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιχειρήσεις του κλάδου υπέστησαν μείωση της τάξεως του 16% στον κύκλο εργασιών τους. Ανάλογες επιπτώσεις παρουσίασε και ο κλάδος των κατασκευών με μείωση στο τζίρο του κατά 27%. Η μείωση αυτή κατανεμήθηκε δυσανάλογα ανάμεσα στις κατασκευαστικές εταιρείες καθώς ορισμένες παρουσίασαν σχεδόν διπλάσια ή διπλάσια μείωση του κύκλου εργασιών τους, συγκριτικά με κάποιες άλλες. Αυτό, γίνεται αντιληπτικό από τον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 3). Ωστόσο, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, ο κλάδος που επλήγη περισσότερο ήταν εκείνος της βιομηχανίας ο οποίος υπέστη μείωση πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ στα έσοδά του. Όσον αφορά τον κλάδο των υπηρεσιών που συμπεριλαμβάνει εταιρείες όπως την Aegean, την Attica και την ANEK που δραστηριοποιούνται στο χώρο των μετακινήσεων ή τον ΟΠΑΠ που δραστηριοποιείται στον χώρο των τυχερών παιχνιδιών, φαίνεται να είχαν εξίσου μεγάλες μειώσεις στα έσοδά τους, με την Aegean να παρουσιάζει την μεγαλύτερη μείωση στον κύκλο εργασιών της και μάλιστα κατά 63,1% (βλ. Πίνακα 4), ενώ συνολικά ο κλάδος υπέστη μείωσης στα κέρδη του που ανέρχεται στο 33%. Εκτός της έρευνας δεν θα μπορούσε να είναι ο κλάδος του τουρισμού, που θεωρείται κινητήρια δύναμη για την ελληνική οικονομία όπως αναφέρει η **Banks.com.gr (2019)**, αλλά και η παρούσα έρευνα σημειώνοντας πως ο τουρισμός αποτελεί το 21% του ΑΕΠ σε ετήσια βάση. Με βάση τα αποτελέσματα της **PWC Greece (2020)** ο κλάδος του τουρισμού υπέστη μείωση 26% στον κύκλο εργασιών του με τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να σηκώνουν το μεγαλύτερο βάρος των επιπτώσεων.

Θέση	Όνομα εταιρείας	Κύκλος Εργασιών 6Μ 2020*	Δ% Κύκλου Εργασιών 6Μ 2020 - 6Μ 2019
1	ΟΜΙΛΟΣ ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ	469,7	-17,1%
2	ΟΜΙΛΟΣ ΕΛΛΑΚΤΩΡ	437,8	-37,9%
3	ΟΜΙΛΟΣ ΑΒΑΞ	260,0	-17,5%
4	ΙΝΤΡΑΚΟΜ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ Α.Ε. ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ & ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ "ΙΝΤΡΑΚΑΤ"	87,0	-31,1%

Πίνακα 3ς : Κύκλος εργασιών κατασκευαστικών εταιρειών (PWC Greece, 2020).

Θέση	Όνομα εταιρείας	Κύκλος Εργασιών 6Μ 2020*	Δ% Κύκλου Εργασιών 6Μ 2020 - 6Μ 2019
1	ΟΜΙΛΟΣ Ο.Π.Α.Π.	1.412,7	-33,7%
2	QUEST ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ Α.Ε.	303,9	17,7%
3	ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ Α.Ε.	194,9	-63,1%
4	INTRALOT Α.Ε.	168,2	-55,5%
5	ΑΤΤΙΚΑ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	117,0	-28,7%
6	ΙΑΤΡΙΚΟ ΑΘΗΝΩΝ Ε.Α.Ε.	90,3	-7,6%
7	ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε. (Α.Ν.Ε.Κ.)	55,4	-23,6%
8	ΙΑΣΩ Α.Ε.	46,5	-5,4%
9	INFORM Π. ΛΥΚΟΣ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	33,7	-12,4%
10	ΦΟΥΝΤΛΙΝΚ Α.Ε.	33,4	20,1%

Πίνακας 4: Κύκλος εργασιών στο κλάδο των υπηρεσιών (PWC Greece, 2020).

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα δεδομένα μέχρι στιγμής, η πανδημία του Covid-19 επηρέασε τις ελληνικές επιχειρήσεις και ως συνέπεια την ελληνική οικονομία κατά κύριο λόγο μέσω των μέτρων που πάρθηκαν για τον περιορισμό της διασποράς του κορονοϊού. Η μείωση ή διακοπή διάφορων δραστηριοτήτων επηρέασε ταυτόχρονα έναν μεγάλο αριθμό από κλάδους που λειτουργούσαν σαν αλυσίδα και αλληλεπιδραστικά. Παραδείγματος χάριν, εάν σκεφτούμε το μέτρο της απαγόρευσης των μετακινήσεων και την επιβολή του κατ' οίκον περιορισμού, τότε καταλαβαίνουμε ότι επηρεάστηκαν ταυτόχρονα οι επιχειρήσεις που ασχολούταν με τις μετακινήσεις, με την παροχή και το εμπόριο καυσίμων, αλλά και με την εστίαση και την διαμονή. Παρόλα αυτά, καλό θα ήταν να αναφερθεί πως κατά τη περίοδο αυτή, υπήρξαν και επιχειρήσεις, όπως η Φουντλινκ Α.Ε. και η Quest Συμμετεχόντων Α.Ε. που παρουσίασαν αύξηση στα κέρδη τους.

Ωστόσο, εκτός από την μείωση των εσόδων των επιχειρήσεων, η υγειονομική αυτή κρίση, σύμφωνα με την **Βερένα Σέλτερ (2021)**, επηρεάζει κι ένα άλλο κομμάτι της εγχώριας οικονομίας, αυτό της ανεργίας. Όπως αναφέρει, ήδη κατά την περίοδο της πανδημίας του Covid-19 υπήρξε αύξηση της ανεργίας, η οποία ενδέχεται να εκτοξευθεί ακόμη περισσότερο τους επόμενους μήνες, παρά την οικονομική ανάκαμψη που παρουσιάζεται τα τελευταία έτη. Επίσης, καθώς το 10% των εργαζομένων στην Ελλάδα απασχολείται στη τουριστική

βιομηχανία, ένα κλάδο που επλήγη βαθύτατα, όπως παρουσιάζουν κι άλλες έρευνες (**PWC Greece, 2020; Grant Thornton, 2020**), κατά την περίοδο αυτή, δεν θα έπρεπε να μας εκπλήσσει αυτή η αύξηση της ανεργίας.

Οι δυσκολίες και τα προβλήματα που ανέκυψαν για τις επιχειρήσεις, λόγω κυρίως των περιοριστικών μέτρων, ανάγκασαν τα κράτη να λάβουν μια σειρά από αντισταθμιστικά μέτρα με σκοπό τη στήριξή τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ελλάδας που επιδόθηκε μέσω του προγράμματος “Στήριξη της επιχειρηματικότητας λόγω της πανδημίας της νόσου COVID-19” μια σειρά από κλάδους που επλήγησαν (**ΕΣΠΑ, 2020**).

2.2. Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στις επιχειρήσεις: Το παγκόσμιο παράδειγμα

Όπως φάνηκε, με τις έρευνες που παρουσιάστηκαν παραπάνω, η υγειονομική κρίση που καλέστηκε η ανθρωπότητα να διαχειριστεί τα τελευταία δύο χρόνια, αποτέλεσε μία νέα πηγή πληροφοριών για την έρευνα καθώς ανέδειξε πληθώρα κοινωνικών – οικονομικών χαρακτηριστικών προς περεταίρω διερεύνηση. Ο κλάδος της οικονομίας φάνηκε να ασχολήθηκε αρκετά με τις επιπτώσεις της πανδημίας του Covid-19 τόσο σε εγχώριο όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, με τον αριθμό των υπαρχουσών μελετών να αυξάνεται ολοένα και περισσότερο.

Η έρευνα των **Donthu και Gustafsson (2020)** αναδεικνύει νέα ζητήματα που σχετίζονται με την πανδημία του COVID-19, όπως οι νέες αγοραστικές συμπεριφορές. Όπως αναφέρουν, η πανδημία δεν επηρέασε μόνο την οικονομία αλλά ολόκληρη την κοινωνία, γεγονός που οδήγησε σε δραματικές αλλαγές στο πως οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές συμπεριφέρονται. Δεν παραλείπουν, τέλος, να αναφέρουν ότι οι οικονομικές συνέπειες της πανδημίας ήταν παγκόσμιες και μάλιστα θεωρούν ότι καμία χώρα δεν θα μείνει ανεπηρέαστη. Παρακάτω παρουσιάζεται μία σειρά από έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες χώρες παγκοσμίως, ώστε να γίνει καλύτερα αντιληπτό το αποτύπωμα της υγειονομικής κρίσης που βίωσε και συνεχίζει να βιώνει ο πλανήτης μας.

2.2.1. Το παράδειγμα των Η.Π.Α. και άλλων αναπτυγμένων χωρών

Το 2020 πραγματοποιήθηκε στις ΗΠΑ μία μελέτη σε 5,800 μικρές επιχειρήσεις με σκοπό να διερευνηθεί ο οικονομικός αντίκτυπος του κορονοϊού στην συγκεκριμένη

κατηγορία επιχειρήσεων (Bartik et al., 2020). Η έρευνα αρχικά έδειξε ότι ήδη από τις πρώτες εβδομάδες της κρίσης λόγω του Covid-19 πολλές επιχειρήσεις είτε αδρανοποιήθηκαν είτε έκλεισαν, ενώ ο κίνδυνος κλεισίματος μιας επιχείρησης συσχετίστηκε αρνητικά με την πρόβλεψη του μεγέθους της κρίσης, δηλαδή όσο αυξανόταν το ρίσκο για μια επιχείρηση να κλείσει, τόσο μειωνόταν η δυνατότητα πρόβλεψης του πόσο εκτενής θα είναι η κρίση. Επίσης, ποικίλες ήταν οι πεποιθήσεις των επιχειρήσεων για την διάρκεια της διακοπής της λειτουργίας τους λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν και πολλές από τις μικρές επιχειρήσεις κατέληξαν να είναι οικονομικά εύθραυστες. Τέλος, παρά την προσπάθεια των περισσότερων επιχειρήσεων για αναζήτηση οικονομικής βοήθειας μέσω διαφόρων προγραμμάτων ενίσχυσης, οι περισσότερες από αυτές είτε αντιμετώπισαν γραφειοκρατικά προβλήματα, είτε δεν πληρούσαν τα κριτήρια για να τη λάβουν. Συμπερασματικά, σύμφωνα με τους Bartik et al. (2020) η έρευνα ανέδειξε μία οικονομική αδυναμία των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα το 43% αυτών να κλείσει προσωρινά και τα ποσοστά εργασίας να πέσουν κάτω από το 40%.

Παρόμοια αποτελέσματα βρήκε και η έρευνα των Kalem-Ozcan et al. (2020), η οποία ανέδειξε τον κίνδυνο χρεοκοπίας που διατρέχουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις λόγω της εμφάνισης του κορονοϊού. Πιο συγκεκριμένα, από την έρευνα που διεξήγαγαν για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο η οποία πραγματοποιήθηκε σε 17 χώρες, φάνηκε ότι η πανδημία ενδέχεται να αυξήσει κατά 9% τον αριθμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που θα χρεοκοπήσουν, με τις περισσότερες από αυτές να δραστηριοποιούνται στον χώρο των καταλυμάτων, της εστίασης, των τεχνών, της διασκέδασης, της εκπαίδευσης κ.ά.

Σύμφωνα με τη Stang (2021) στο U.S. Bureau of Labor Statistics, η πανδημία του κορονοϊού επηρέασε όλους τους τομείς της οικονομίας κατά το έτος του 2020, από τα θέατρα και τα σαλόνια ομορφιάς μέχρι τις αποθήκες και τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας κρέατος. Σε πολλές επιχειρήσεις διακόπηκαν οι αλυσίδες με τους προμηθευτές, οι απαιτήσεις για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους μειώθηκαν ενώ μειώθηκαν και τα αποθέματα σε προμήθειες και εισαγωγές. Όπως γίνεται κατανοητό από την αναφορά της Stang (2021) στις Η.Π.Α. υπήρξε «πάγωμα» της οικονομίας και των κινητήριων μοχλών της γεγονός που συντελούσε σε μια γενικότερη οικονομική ύφεση.

Όσον αφορά την περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, οι Mizen et al. (2022) προσπάθησαν να αναδείξουν το πως οι εγχώριες επιχειρήσεις επηρεάστηκαν από την πανδημία, χρησιμοποιώντας δεδομένα από 3,000 επιχειρήσεις διαφόρων κατηγοριών (μικρές, μεσαίες και μεγάλες). Κατ' αρχάς, σημειώθηκαν σημαντικές μειώσεις στις πωλήσεις

τους και πιο συγκεκριμένα υπέστησαν μείωση της τάξεως του 30%, κυρίως κατά την περίοδο του μαζικού lockdown ή γενικότερα των περιοριστικών μέτρων. Όπως επισημαίνει η έρευνα δεν επηρεάστηκαν όλες οι επιχειρήσεις με τον ίδιο τρόπο, με τις επιχειρήσεις που σχετίζονταν με την προσωπική επικοινωνία και τα ταξίδια, όπως οι αεροπορικές εταιρείες και τα ξενοδοχεία, να πληρώνουν το μεγαλύτερο τίμημα αυτής της κρίσης. Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνεται και από την έρευνα των [Anayi et al. \(2020\)](#) οι οποίοι ανέδειξαν πως τα καταλύματα, η εστίαση και οι υπηρεσίες ψυχαγωγίας επηρεάστηκαν περισσότερο από όλους τους άλλους κλάδους. Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε πτώση στα ποσοστά της απασχόλησης, ενώ μάλιστα θεωρείται ότι η πτώση αυτή ήταν μεν πιο αργή, δε πιο μικρή από εκείνη που σημειώθηκε στις πωλήσεις, γεγονός στο οποίο συντέλεσαν τα κρατικά προγράμματα στήριξης ([Mizen et al. 2022](#)). Τέλος, σημειώθηκαν εξίσου μειώσεις στον κλάδο των επενδύσεων, ενώ η πανδημία ενδέχεται να οδηγήσει σε μακροπρόθεσμες δομικές αλλαγές στο οικονομικό γίνεσθαι που θα επηρεάσουν και τα είδη των επενδύσεων που πραγματοποιούνται. Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν επιπροσθέτως στην αύξηση του πληθωρισμού, η οποία ήταν υψηλότερη από τις αρχικές εκτιμήσεις. Αυτό γίνεται καλύτερα αντιληπτό από το παρακάτω διάγραμμα (βλ. Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4: Αύξηση του πληθωρισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο (Mizen et al., 2022).

Ωστόσο, υπάρχουν έρευνες, όπως εκείνη του [Harel \(2021\)](#), η οποία δεν βρήκε τόσο δραματικές αλλαγές στα κέρδη των επιχειρήσεων, αντιθέτως μάλιστα. Σύμφωνα με τα

αποτελέσματα της έρευνάς του, τα έσοδα στις περισσότερες από τις μικρές επιχειρήσεις του βιομηχανικού τομέα δεν επηρεάστηκαν αρνητικά από την πανδημία και οι περισσότερες από αυτές δεν προσπάθησαν καν να αναπροσαρμόσουν τις δραστηριότητές τους ή να καταφύγουν σε νέες καινοτόμες λύσεις. Οι μικρές επιχειρήσεις των οποίων το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων προέρχεται από εργολαβία σε άλλες επιχειρήσεις και μακροπρόθεσμες συμφωνίες, έχουν περισσότερες πιθανότητες να ανταπεξέλθουν σε περιόδους κρίσεων. Επιτυχημένες θεωρήθηκαν, επίσης, οι επιχειρήσεις που ήταν ενεργές στις διεθνείς αγορές καθώς κατάφεραν να προσαρμοστούν με τις ευμετάβλητες απαιτήσεις και τους εμπορικούς περιορισμούς.

Οι **Meyer et al. (2020)** ανέδειξαν ένα νέο ζήτημα που σχετιζόταν με την υγειονομική κρίση του Covid-19. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι, η διαταραχή-αναστάτωση που προκλήθηκε στις αγορές, επηρέαζε σοβαρότερα τη δραστηριότητα των πωλήσεων, παρά τις τροφοδοτικές αλυσίδες των επιχειρήσεων. Όπως γίνεται κατανοητό, υπήρξαν επιχειρήσεις, κατά την περίοδο της πανδημίας, που συνέχιζαν τον εφοδιασμό των αποθηκών τους με προϊόντα, με τις πωλήσεις ωστόσο να παραμένουν σε χαμηλά ποσοστά. Αναστάτωση υπήρξε επίσης και στις αλλαγές των τιμών των προς πώληση προϊόντων, οι οποίες κυρίως μειώθηκαν, παρά το γεγονός ότι κάποιες επιχειρήσεις υπέστησαν διακοπή των αλυσίδων του εφοδιασμού τους. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε ότι οι επιχειρήσεις πραγματοποίησαν μείωση των μισθών και υπήρξε προσδοκία για ακόμα μεγαλύτερες μειώσεις με το πέρασμα του χρόνου. Αυτές οι μειώσεις των μισθών προέρχονταν κυρίως από επιχειρήσεις οι οποίες βίωσαν δυσανάλογα αρνητική επιρροή από την πανδημία. Έτσι, οι επιχειρήσεις αντέδρασαν με τη μείωση των προσδοκιών τους για τον πληθωρισμό ενός έτους, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τις προσδοκίες του πληθωρισμού των νοικοκυριών, οι οποίες αυξήθηκαν αισθητά (**Meyer et al., 2020**). Γίνεται, λοιπόν, σαφές, ότι ναι μεν διαταράχθηκε το πλαίσιο λειτουργίας και οι παράγοντες βιωσιμότητας των επιχειρήσεων, αλλά παράλληλα επηρεάστηκε και το πλαίσιο των νοικοκυριών, οδηγώντας ίσως σε ενδεχόμενες δυσκολίες επιβίωσης αυτών.

2.2.2. Το παράδειγμα των αναπτυσσόμενων χωρών

Η έρευνα του **Engidaw (2022)** αναφέρεται στις επιχειρήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών και πιο συγκεκριμένα της Αιθιοπίας κατά τα χρόνια της πανδημίας του Covid-19. Τα δεδομένα έδειξαν ότι πολλές μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις υποφέρουν από την κατάσταση που διαμορφώθηκε με την εμφάνιση του κορονοϊού. Μάλιστα μεγάλη πρόκληση

αποτελεί η επιβίωση για τις περισσότερες από αυτές λόγω των μειωμένων κερδών, των θέσεων εργασίας που χάθηκαν και της επιβράδυνσης της ζωής που αποδυνάμωσε την καταναλωτική συμπεριφορά. Ωστόσο, καθώς στην Αιθιοπία οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι μικρού μεγέθους, η επιβίωση για εκείνες ήταν ακόμη πιο δύσκολη, ειδικά κιόλας λόγω της έλλειψης κρατικής οικονομικής βοήθειας.

Ακόμη μία έρευνα σε αναπτυσσόμενη χώρα είναι εκείνη των **Twahirwa et al. (2021)**, η οποία αναφέρεται στο παράδειγμα της Ρουάντας. Σύμφωνα με τους ερευνητές οι επιχειρήσεις που ανήκαν στην κατηγορία των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων επηρεάστηκαν πολύ κατά την περίοδο της πανδημίας. Μεταξύ των φαινομένων που παρατηρήθηκαν στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν η αδυναμία των πελατών να διευθετήσουν τους λογαριασμούς τους, η μειωμένη ικανότητα ανάπτυξης των επενδύσεων, η αδυναμία να αξιολογήσουν τα έσοδα στο εσωτερικό τους, οι χαμηλότερες εγχώριες πωλήσεις στους καταναλωτές και οι χαμηλότερες εγχώριες πωλήσεις στις επιχειρήσεις.

2.3. Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στις επιχειρήσεις: Το παράδειγμα της Κύπρου

Όπως είναι λογικό, και σύμφωνα με την εκτίμηση των **Donthu και Gustafsson (2020)**, δεν θα μπορούσε να απουσιάζει η Κύπρος από την νέα αυτή κατάσταση που διαμορφώθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ηλεκτρονική εφημερίδα **EconomyToday (2021)** βασιζόμενη στην έρευνα της CMRC CYPRONETWORK LTD με το Cyprus Institute of Marketing (CIM), αναφέρει πως τρεις στις τέσσερις επιχειρήσεις της Κύπρου επηρεάστηκαν από την πανδημία και πιο συγκεκριμένα το 73% εξ' αυτών. Παρατηρήθηκε επίσης ένα αυξημένο ποσοστό εταιρειών των οποίων μειώθηκαν οι θέσεις εργασίας, ενώ έξι στις δέκα επιχειρήσεις δήλωσαν απογοητευμένες με την πορεία τους όσον αφορά τον κύκλο εργασιών τους, τη ζήτηση και την ρευστότητα. Επίσης, η έρευνα ανέδειξε πως ο τζίρος των επιχειρήσεων μειώθηκε σημαντικά, με τις επιχειρήσεις που αναφέρουν μειωμένο κύκλο εργασιών να ανέρχονται στο 70%, ιδιαίτερα αυξημένο ποσοστό συγκριτικά με το προηγούμενο 24% που ίσχυε για το 2019 (**EconomyToday, 2021**).

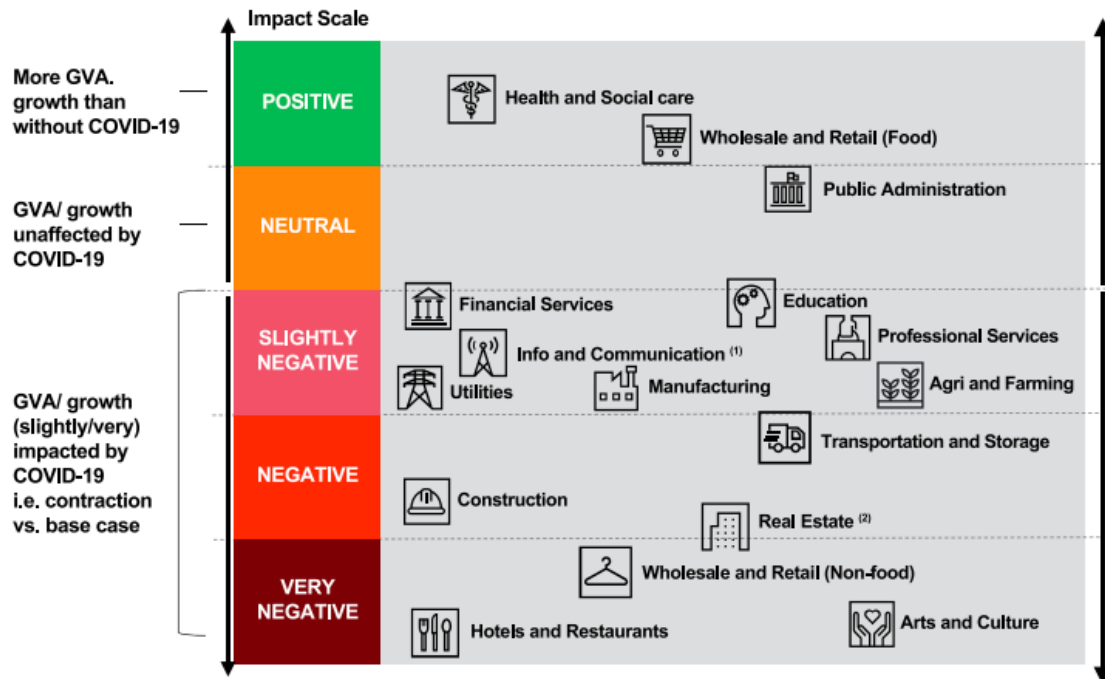
Σύμφωνα με την έκθεση της **Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας (2021)** για τις επιπτώσεις του κορονοϊού στη ζωή των κατοίκων της χώρας, επιχειρήσεις με περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα, όπως είναι τα φωτογραφεία, οι

παιδοκομικοί σταθμοί ή οι αίθουσες εκδηλώσεων υπέστησαν μείωση έως και 40% στον κύκλο εργασιών τους. Η έκθεση μάλιστα συσχετίζει τα μέτρα που λήφθηκαν από την κυπριακή κυβέρνηση με την σοβαρότητα της κατάστασης που βιώνουν οι επιχειρήσεις στον εργασιακό χώρο λόγω της πανδημίας του Covid-19 . Όπως αναφέρει επίσης η **Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2021)** κατά την περίοδο αυτή στη χώρα αυξήθηκε η ανεργία κατά 32%, ποσοστό που αποδίδεται κυρίως σε επιχειρήσεις που σχετίζονται με το εμπόριο, τις κατασκευές, την μεταποίηση ή την εκπαίδευση.

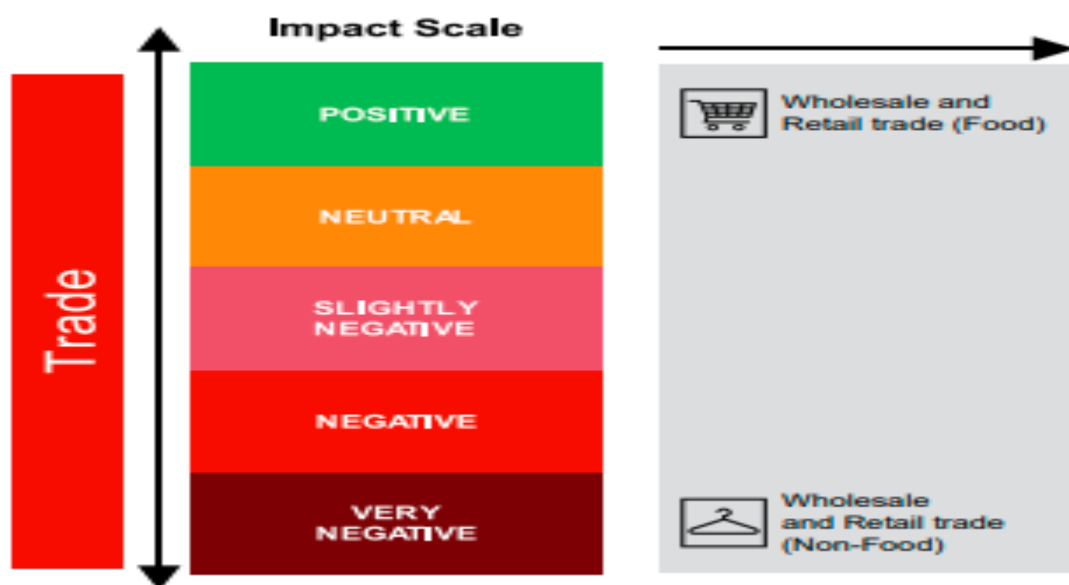
Η μελέτη του καθηγητή **Louis Christofides (2020)** ανέδειξε το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις και το εργατικό δυναμικό στη Κύπρο επηρεάστηκε άμεσα από την κατάσταση που επικράτησε λόγω της πανδημίας. Παράγοντας που καθόρισε αυτή την ανισότητα υπήρξε το αν μια επιχείρηση ή ένας εργαζόμενος άνηκε σε κάποιον τομέα ζωτικής σημασίας, όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι υπεραγορές, ή όχι. Έτσι, η εικόνα διαμορφώθηκε ως εξής: επιχειρήσεις μη ζωτικής σημασίας (π.χ. κατασκευαστικές, εστιατόρια, εκπαιδευτικές κ.ά.) υπέστησαν τη μεγαλύτερη ζημιά στα εισοδήματά τους όπως και οι εργαζόμενοι αυτών, ενώ επιχειρήσεις και εργαζόμενοι σε τομείς ζωτικής σημασίας (π.χ. φαρμακεία, λιανοπωλητές τροφίμων, δημόσιες υπηρεσίες κ.α.) κυμάνθηκαν στα ίδια δεδομένα όσον αφορά το εισόδημα.

Από την άλλη, η **PWC Cyprus (2020)** αναφερόμενη στην επιρροή της κατάστασης που διαμορφώθηκε με την πανδημία σε διάφορους τομείς της κυπριακής οικονομίας, ανέδειξε και η ίδια το ζήτημα της άνισης κατανομής. Πιο συγκεκριμένα, φάνηκε ότι οι συνθήκες ευνόησαν κάποιες επιχειρήσεις που ανήκαν σε συγκεκριμένους τομείς περισσότερο από άλλες που επλήγησαν σοβαρότερα. Για παράδειγμα, επιχειρήσεις που σχετίζονταν με την υγεία και την προμήθεια – αγορά τροφίμων επηρεάστηκαν θετικά από την εμφάνιση του Covid-19, όπως φαίνεται και στον παρακάτω σχήμα (βλ. Διάγραμμα 5), ενώ επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν κατά κύριο λόγο στον τομέα του τουρισμού, όπως τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, αλλά και εκείνες που είχαν σχέση με την ψυχαγωγία, δέχτηκαν το μεγαλύτερο πλήγμα από όλες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο τρόπος με τον οποίο επίδρασε η πανδημία σε κάποιες επιχειρήσεις, δηλαδή αρνητικά ή θετικά, σχετίζεται με το είδος των υπηρεσιών που προσφέρουν. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα του παρακάτω σχήμα (βλ. Διάγραμμα 6) όπου, παρότι έχουμε δύο ειδών τομείς που ασχολούνται με το χονδρικό και το λιανικό εμπόριο, ο πρώτος τομέας που αφορά την πώληση τροφίμων βρίσκεται στην κορυφή των επιχειρήσεων που επηρεάστηκαν θετικά, ενώ ο δεύτερος που αφορά την πώληση προϊόντων που δεν σχετίζονται με την κατανάλωση τροφίμων (πχ. ρούχα) βρίσκεται στον

πάτο της λίστας, με την πιο αρνητική επιρροή της πανδημίας στα κέρδη του. Τέλος, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις που σχετίζονται με τις μεταφορές βρίσκονται πολύ χαμηλά στη λίστα, παρά το ότι παρατηρήθηκε άνθιση του ηλεκτρονικού εμπορίου (Καράμπελα, 2021) και άρα αυξημένη ανάγκη για τις υπηρεσίες εταιριών μεταφοράς εμπορευμάτων.

Διάγραμμα 5: Αντίκτυπος της πανδημίας του Covid-19 σε επιχειρήσεις ανάλογα με τον κλάδο τους (PWC Cyprus, 2020).

Διάγραμμα 6: Χονδρικό και λιανικό εμπόριο στην εποχή του Covid-19 (PWC Cyprus, 2020).

2.4. Σχεδιασμός οικονομικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων κατά τη πανδημία του Covid-19

Ο σχεδιασμό στην επιχείρηση είναι μια διαδικασία που έχει πολλά οφέλη. Ειδικότερα, «ο σχεδιασμός μειώνει την αβεβαιότητα με την πρόβλεψη μελλοντικών εναλλακτικών. Προβλέπει σε μεγάλο ποσοστό και χτίζει σωστές αποφάσεις.» (Παυλίδης, 2016, σ. 29). Ένα πολύ σημαντικό ζήτημα για τη βιωσιμότητα και την συνέχιση της λειτουργίας μιας επιχείρησης αποτελεί, λοιπόν, ο σχεδιασμός των οικονομικών δραστηριοτήτων της. Καθώς η συμβίωση με τον κορονοϊό έπληξε την οικονομία σε όλο το φάσμα της, κάποιος θα συμπεράνε πως θα επηρεαστήκαν εξίσου τα οργανωσιακά κομμάτια των επιχειρήσεων. Όπως επισημαίνει ο Palmer (2020) ο αναπτυξιακός προγραμματισμός των επιχειρήσεων δεν σταμάτησε τελείως, ωστόσο επιβραδύνθηκε ως αποτέλεσμα της επιρροής του Covid-19. Τα μέτρα που έλαβαν και οι δύο πλευρές, από τη μία οι κυβερνήσεις και από την άλλη οι πολίτες, προκάλεσαν οικονομικό blackout που είχε ως αποτέλεσμα βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες στον οργανωσιακό σχεδιασμό των επιχειρήσεων (Foss, 2020). Τέλος, ο Foss (2020) εκτιμάει πως ακόμη κι αν η κατάσταση με τον κορονοϊό επιστρέψει σε φυσιολογικές συνθήκες, η πανδημία θα έχει αφήσει ένα μόνιμο σημάδι στον οργανωσιακό σχεδιασμό των επιχειρήσεων.

Παρόλα αυτά, η διαθέσιμη βιβλιογραφία για τη συγκεκριμένη θεματική είναι ιδιαίτερα ελλιπής και τα στοιχεία που υπάρχουν δεν επιτρέπουν την ολοκληρωμένη χαρτογράφηση της. Η παρούσα έρευνα στο σημείο αυτό είναι ικανή να προσφέρει επιπλέον πληροφορίες και γνώση που θα εμπλουτίσουν το πεδίο γύρω από τον οικονομικό σχεδιασμό των επιχειρήσεων κατά τη πανδημία του Covid-19.

2.5. Προσλήψεις εργατικού δυναμικού κατά τη πανδημία του Covid-19

Όπως φαίνεται από τα εμπειρικά δεδομένα μέχρι στιγμής, η πανδημία επηρέασε επίσης το κομμάτι των επιχειρήσεων που σχετιζόταν με τη στελέχωση και την πρόσληψη εργατικού δυναμικού. Τα αποτελέσματα της έρευνας του Συνδέσμου Διοίκησης Ανθρώπινου Δυναμικού Ελλάδας (2020) έδειξαν πως το 34% των ελληνικών επιχειρήσεων προχώρησε σε πάγωμα των προσλήψεών τους ως μέτρο προφύλαξης κατά της διασποράς του κορονοϊού. Κάτι ανάλογο συνέβη και με εργοδότες κυπριακών επιχειρήσεων από

διάφορους οικονομικούς τομείς, οι οποίοι διέκοψαν τη πρόσληψη νέου προσωπικού, σε μια προσπάθεια να διατηρήσουν το ήδη υπάρχον (EURES, n.d.).

Ωστόσο, το πάγωμα των προσλήψεων δεν ο μόνος τρόπος με τον οποίο ο Covid-19 επηρέασε τον σχεδιασμό της στελέχωσης μιας επιχείρησης. Σύμφωνα με την **Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας (2021)** «η πανδημία έχει αλλάξει ριζικά τον κόσμο της εργασίας, και κυρίως τις διαδικασίες επιλογής και πρόσληψης.» (para. 1). Ειδικότερα, οι εικονικές συνεντεύξεις εργασίας από έσχατη λύση έγιναν η νέα κανονικότητα καθώς έγινε κατανοητό πως εξοικονομούν χρόνο και χρήμα στον εργοδότη και στον υποψήφιο και πως η διαδικασία αυτή είναι πιο γρήγορη και πιο αποτελεσματική. Επιπλέον, η τοποθεσία ή ο τόπος εγκατάστασης του υποψηφίου κατά τη πραγματοποίηση της συνέντευξης έπαψαν να είναι καθοριστικός παράγοντας για την πρόσληψή του. Ο κορονοϊός όμως μετατόπισε και το ενδιαφέρον από κάποια επαγγέλματα σε κάποια άλλα, αλλάζοντας τον τρόπο επιλογής μιας θέσης εργασίας από τους εν δυνάμει εργαζομένους. Η εργασιακή ασφάλεια φαίνεται να είναι σημαντικός παράγοντας για την τελική τους επιλογή. Μετά την ύφεση που προκάλεσε η πανδημία οι επιχειρήσεις ξεκίνησαν και πάλι την αναζήτηση προσωπικού και τις προσλήψεις τους, με τους υποψηφίους να έχουν τώρα περισσότερες επιλογές συγκριτικά με πριν, αναγκάζοντας τις εταιρείες να προσφέρουν πιο ελκυστικά προνόμια για να τους προσεγγίσουν, με την τηλεργασία να είναι ένα από αυτά.

Τέλος, η έρευνα των **Vashistha et al. (2021)** προσανατολίζεται και εκείνη στη νέα τάση που έχει να κάνει με την άνοδο των προσλήψεων μέσω διαδικτύου κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Σύμφωνα με τους ερευνητές η τάση αυτή χρησιμοποιεί τεχνολογία που βασίζεται στο διαδίκτυο με σκοπό τον εντοπισμό, την αξιολόγηση, την επιλογή και την πρόσληψη των υποψηφίων. Τα μεγάλα πλεονεκτήματα των διαδικτυακών προσλήψεων είναι ότι εξοικονομούν χρόνο, μειώνουν το κόστος πρόσληψης, είναι αποδοτικά σαν διαδικασία και υπάρχει ευελιξία στην επιλογή. Ωστόσο, παρότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνεί πως η διαδικασία μέσω υπολογιστή δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αντικαταστήσει την αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων, δεν είναι δυνατό, παρόλα αυτά, να παραβλέψει πως το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της ηλεκτρονικής πρόσληψης είναι το γεγονός ότι η γεωγραφική τους θέση δεν εμποδίζει την διεξαγωγή της.

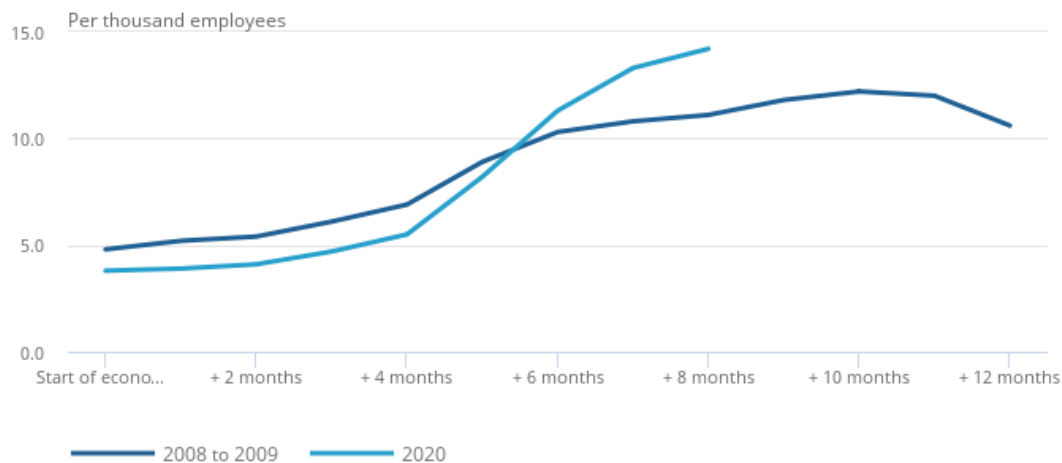
2.6. Μείωση εργατικού δυναμικού

Όσον αφορά τη δεδομένη, για πολλούς, μείωση των εργαζομένων λόγω της πανδημίας του Covid-19 υπάρχουν αρκετά ερευνητικά δεδομένα που υποστηρίζουν την

υπόθεση αυτή. Σύμφωνα με το **Office for National Statistics (2021)** στο Ηνωμένο Βασίλειο καταγράφεται αύξηση των απολύσεων κατά τη διάρκεια του κορονοϊού γρηγορότερα από ότι με την οικονομική κρίση του 2008 με 2009, όπως φαίνεται και από το παρακάτω διάγραμμα (βλ. Διάγραμμα 7). Μάλιστα, οι κλάδοι των διοικητικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών είχαν τα μεγαλύτερα ποσοστά απολύσεων από τον Ιούλη μέχρι τον Νοέμβρη του 2020. Οι εργαζόμενοι, επίσης, με αναπηρία είχαν τα μεγαλύτερα ποσοστά απολύσεων.

Figure 1: Redundancies are increasing faster during the coronavirus pandemic than during the financial crisis of 2008 to 2009

Redundancy rates, UK, seasonally adjusted, 2008 to 2009 and 2020

Source: Office for National Statistics - Labour Force Survey

Διάγραμμα 7: Σύγκριση απολύσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο για τα έτη 2008-2009 και 2020 (Office for National Statistics, 2021).

Από τον Μάρτιο μέχρι τον Αύγουστο του 2020, η Βόρεια Ιρλανδία κατέγραψε τον υψηλότερο αριθμό προτεινόμενων απολύσεων από το 2001 και τρεις φορές υψηλότερο από το σύνολο των έξι προηγούμενων μηνών (**Northern Ireland Statistics and Research Agency, 2020**). Από τον Μάρτιο κι έπειτα, όλο και περισσότεροι τομείς της οικονομίας πρότειναν ομαδικές απολύσεις. Στους τομείς αυτούς συγκαταλέγονται ο κλάδος της μεταποίησης, το χονδρικό και λιανικό εμπόδιο, οι διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες, η επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, αλλά και τις υπηρεσίες διαμονής και σίτισης.

Όσο αφορά την κατάσταση που επικράτησε στην Ελλάδα, το **Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2021)** επισημαίνει ότι το ποσοστό των απασχολούμενων και των οικονομικά μη ενεργών ήταν αξιοσημείωτο με τη μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης για το 2020 να παρατηρείται τον Μάιο. Βέβαια το ποσοστό αυτό αυξήθηκε στη συνέχεια και πιο συγκεκριμένα τον μήνα Αύγουστο. Σύμφωνα, ωστόσο, με το **Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2021)** «οι επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης στην απασχόληση δεν αποτυπώθηκαν σε αντίστοιχη μεταβολή του αριθμού των ανέργων αλλά σε μεταβολή του αριθμού των οικονομικά μη ενεργών» (σ. 6).

Αντίστοιχα δεδομένα παρουσιάζει και η **Ελληνική Στατιστική Αρχή (2020)**. Στο δελτίο τύπου για τον μήνα Σεπτέμβριο διακρίνεται μείωση των απασχολούμενων και αύξηση των οικονομικά μη ενεργών (βλ. Πίνακα 5) που σχετίζεται με τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση και την εργασιακή κατάσταση στην οποία εντάχθηκαν εκ νέου οι εργαζόμενοι. Παρουσιάστηκε, επίσης, μείωση της ανεργίας συγκριτικά με τον αντίστοιχο μήνα του 2019. Πιο συγκεκριμένα, οι άνεργοι τον Σεπτέμβριο του 2019 ήταν 797.473, ενώ κατά τον Σεπτέμβριο του 2020 ανέρχονταν σε 746.951, γεγονός που σχετίζεται με τη μεταβολή του αριθμού των οικονομικά μη ενεργών (**Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., 2021**). Φαίνεται, λοιπόν, πως παρότι το 2020 ήταν η χρονιά που έκανε την εμφάνισή της ο Covid-19 και η κυβέρνηση είχε λάβει ειδικά μέτρα με την αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων, αυτά δεν επηρέασαν τη γενικότερη κατάσταση αυξάνοντας τα ποσοστά ανεργίας, όπως κάποιος θα περίμενε.

	Σεπτέμβριος					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Απασχολούμενοι	3.608.687	3.720.535	3.768.290	3.848.916	3.917.405	3.880.667
Άνεργοι	1.191.332	1.114.215	999.110	893.465	797.473	746.951
Οικονομικά μη ενεργοί	3.277.287	3.204.546	3.237.586	3.223.917	3.206.425	3.259.023
Ποσοστό ανεργίας	24,8	23,0	21,0	18,8	16,9	16,1

Πίνακας 5 : Απασχολούμενοι, άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί για τον μήνα Σεπτέμβριο 2015-2020 (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2020).

Όσον αφορά το εργατικό δυναμικό της Κύπρου κατά τη διάρκεια της πανδημίας, φάνηκε πως η κινητικότητα των εργαζομένων επλήγη σοβαρά λόγω των πρωτόγνωρων συνθηκών που βίωσαν οι οικονομικοί τομείς που στηρίζονταν σε αυτή, όπως ο τουρισμός, η ψυχαγωγία ή οι κατασκευές (**EURES, n.d.**). Επίσης, παρατηρήθηκε πως τα ποσοστά της

ανεργίας στους νέους αυξήθηκαν αισθητά κατά τη περίοδο της πανδημίας, ευοίωνο ωστόσο είναι το γεγονός ότι τον Φεβρουάριο του 2022 οι εγγεγραμμένοι άνεργοι μειώθηκαν κατά 50% σε σχέση με τη προηγούμενη χρονιά, παρουσιάζοντας σημάδια ανάκαμψης.

2.7. Χρήση νέων μεθόδων από τις επιχειρήσεις για την ενίσχυση των πωλήσεών τους κατά την πανδημία του Covid-19

Όπως κάθε κοινωνικό – ιστορικό φαινόμενο προκαλεί μεταβολές στη κοινωνία και στο πως αυτή λειτουργεί, έτσι και η εμφάνιση ενός ιού σε παγκόσμιο επίπεδο που μεταβάλλει την ανθρώπινη συμπεριφορά έτσι όπως την γνωρίζουμε, είναι ικανή να προκαλέσει πιο δομικές αλλαγές στους κόλπους της. Για το λόγο αυτό, λοιπόν, η παρατήρηση νέων φαινομένων που σχετίζονται με τη συχνότερη και πιο συστηματική χρήση μεθόδων από τις επιχειρήσεις με σκοπό την ενίσχυση των πωλήσεών τους, δεν θα έπρεπε να μας παραξενεύει, ειδικά κιόλας από τη στιγμή που αυτές επλήγησαν.

Μία πρώτη μέθοδος που εφάρμοσαν οι επιχειρήσεις ήταν το ηλεκτρονικό εμπόριο. Όπως αναφέρει το [AlphaNewsLive \(2022\)](#) σύμφωνα και με τα στοιχεία της Eurostat, κατά τη διάρκεια της πανδημίας παρατηρήθηκε αύξηση των διαδικτυακών πωλήσεων των κυπριακών επιχειρήσεων, η οποία είναι απότοκος της κατάστασης που διαμορφώθηκε με την εμφάνιση του Covid-19. Η αύξηση αυτή ανέρχεται στο 23%, με τη Μάλτα να είναι η μόνη χώρα που ξεπερνά την Κύπρο στα στατιστικά, και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες να ακολουθούν. Ωστόσο, η άνοδος αυτή εξαρτιόταν κατά πρώτον από την προηγούμενη δραστηριότητα που είχαν οι επιχειρήσεις με το ηλεκτρονικό εμπόριο, πριν την έξαρση του κορονοϊού και κατά δεύτερον το είδος της οικονομικής τους δραστηριότητας. Εντύπωση, επίσης, προκαλεί το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων που εμφάνισαν τις αυξήσεις στις διαδικτυακές τους πωλήσεις προερχόταν από τους τομείς της φιλοξενίας και της στέγασης, δηλαδή τον κλάδο του Τουρισμού ([AlphaNewsLive, 2022](#)), που δέχτηκε πολύ μεγάλο πλήγμα κατά την διάρκεια της πανδημίας ([Τεκέλας, n.d.](#)).

Η [Καράμπελα \(2021\)](#) αναφέρει πως η πανδημία επιτάχυνε την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου καθώς «οι συνδιαλεγόμενοι δεν έρχονται σε επαφή μεταξύ τους.» (σ. 79). Η φύση της πανδημίας ήταν τέτοια που έπρεπε να περιοριστούν οι κοινωνικές επαφές, και να αναπτυχθούν νέες μέθοδοι που θα αντικαταστήσουν τις παλιές. Αν κάποιες εταιρείες ευνοήθηκαν από τον κορονοϊό, σύμφωνα με την [Καράμπελα \(2021\)](#), αυτές ήταν οι

εταιρείες ηλεκτρονικού εμπορίου. Ωστόσο δεν ήταν όλοι οι καταναλωτές το ίδιο υποστηρικτικοί με το ηλεκτρονικό εμπόριο, με τους κύριους καταναλωτές να χαρακτηρίζονται από τους πιο δύσπιστους με αυτό.

Μία άλλη μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε από τις επιχειρήσεις ήταν αυτή των διαφημίσεων. Σύμφωνα με τον **Κονταράκη (2020)** πολλές επιχειρήσεις κατέφυγαν στις digital στρατηγικές με σκοπό την προσέλκυση των καταναλωτών. Οι επιχειρήσεις αυτές επένδυσαν σε διαφημίσεις που προβάλλονταν σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook και το Instagram ή στο Google Ads. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι επιχειρήσεις που προτίμησαν να στραφούν προς το διαφημιστικό κομμάτι βγήκαν κερδισμένες προσελκύοντας μεγάλο μέρος του καταναλωτικού πληθυσμού, συγκριτικά με τις επιχειρήσεις που επέλεξαν να παραμείνουν αδρανείς. Συμπερασματικά, αποδείχθηκε πως το digital marketing είναι ένα σημαντικό όπλο στη φαρέτρα των επιχειρήσεων. «Ακόμα και σε δύσκολες περιόδους που μπορεί να κρίνουν τη βιωσιμότητα της επιχείρησης, μια σωστή και ολοκληρωμένη στρατηγική προβολής στο διαδίκτυο, είναι ικανή να ξεπεράσει κάθε σκόπελο και μάλιστα να αναδείξει την κρίση σε μια μοναδική ευκαιρία για μακροπρόθεσμα οφέλη» (**Κονταράκης, 2020, Social Media, παρά. 3**).

2.8. Χρήση νέων πρακτικών στον εργασιακό χώρο για τη πρόληψη της διασποράς του Covid-19

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19 εκτός από τις αλλαγές που συντελέστηκαν στην καταναλωτική συμπεριφορά των ανθρώπων (**Donthu & Gustafsson, 2020**), παρουσιάζονται επίσης αλλαγές στις συμπεριφορές υγιεινής και στους τρόπους που οι ίδιοι επιλέγουν να προφυλαχθούν έναντι του κορονοϊού. Ένα παράδειγμα των προσπαθειών αυτών αποτελεί η έρευνα των **Twahirwa et al. (2021)**, η οποία ανέδειξε πως οι επιχειρήσεις στη Ρουάντα εφάρμοσαν διάφορα μέτρα για την ασφάλεια της δημόσιας υγείας, όπως η δημιουργία συγκεκριμένων σημείων για το πλύσιμο των χεριών, η διανομή απολυμαντικών για τα χέρια και η χρήση μηχανισμών που διατηρούσαν την κοινωνική απόσταση μεταξύ του πελάτη και του εργαζομένου.

Ένα ακόμη μέτρο που λήφθηκε από τις επιχειρήσεις είναι αυτό της τηλεργασίας καθώς σύμφωνα με τον **Σύνδεσμο Διοίκησης Ανθρώπινου Δυναμικού Ελλάδας (2020)** το μέτρο αυτό υιοθετήθηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα από το 95% αυτών. Η λύση της εργασίας από το σπίτι κατά τις **Türkes και**

Vuță (2022) συμβάδιζε με τα ευρύτερα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης ως αποτέλεσμα της πανδημίας, γεγονός που οδήγησε στη ταχεία επέκταση αυτού του τρόπου εργασίας. Το **International Labour Organization (2021)** επισημαίνει πως η τηλεργασία ήταν ένα είδος “φυσικού πειράματος”, τονίζει ωστόσο πως η φύση της εργασίας από το σπίτι επιδεινώνει μειονεκτήματα αυτού του είδους εργασίας, όπως είναι ο κίνδυνος απομόνωσης και αποστασιοποίησης από τους συναδέλφους και από τον ίδιο τον οργανισμό – επιχείρηση που εργάζονται.

Εκτός όμως από τις παραπάνω πρακτικές, εφαρμόστηκε και μια σειρά από άλλα μέτρα τα οποία φάνηκε μεγάλος αριθμός των επιχειρήσεων να ασπάζεται. Όπως αναφέρει ο **Σύνδεσμος Διοίκησης Ανθρώπινου Δυναμικού Ελλάδας (2020)** το 91% των εταιρειών παρείχε είδη υγιεινής στο προσωπικό του όπως τα αντισηπτικά για την ατομική προστασία, το 87% περιόρισε τις συναντήσεις δια ζώσης προτιμώντας άλλους τύπους επικοινωνίας, ενώ το 58% επέλεξε τις διαδικτυακές εκπαιδεύσεις του προσωπικού (e-learning). Από τις πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν λιγότερο ήταν η δωρεάν διεξαγωγή ιατρικού ελέγχου για τον Covid-19 με μόλις το 10% των εταιρειών να καταφεύγει σε αυτήν ή το κλείσιμο των εγκαταστάσεων της εταιρείας λόγω κρουσμάτων να υιοθετείται από το 5% των συμμετεχουσών στην έρευνα εταιρειών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

Μεθοδολογία

Κατ' αρχάς, προτού γίνει μια αναλυτικότερη παρουσίαση της μεθοδολογίας της έρευνας και του δείγματος θα πρέπει να διευκρινιστεί ο σκοπός της παρούσας έρευνας. Η έρευνα, λοιπόν, στοχεύει στο να διερευνήσει την επιρροή του Covid-19 στη λειτουργία των κυπριακών επιχειρήσεων γενικότερα και ειδικότερα στο πόσο ο Covid-19 επηρέασε τους κύκλους εργασιών τους, τους σχεδιασμούς των μελλοντικών τους δραστηριοτήτων και της στελέχωσής τους αλλά και το εάν αποτέλεσε παράγοντας στο να μειώσουν οι επιχειρήσεις το προσωπικό τους και να υιοθετήσουν νέες πρακτικές από τη μία ως μέτρα πρόληψης κατά της διασποράς του Covid-19 και από την άλλη για να ενισχύσουν τις πωλήσεις τους.

3.1. Είδος έρευνας

Ξεκινώντας, λοιπόν, με τη Μεθοδολογία, η έρευνα είναι ποσοτική δειγματοληπτική καθώς το εργαλείο διεξαγωγής της ήταν το ερωτηματολόγιο. Η εξαγωγή των δεδομένων έγινε με δύο τρόπους, κατ' αρχάς με τις προσωπικές συνεντεύξεις από κοντά όπου οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν προφορικά τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου και κατά δεύτερον με την ατομική συμπλήρωση αφού προηγουμένως το ερωτηματολόγιο είχε αποσταλεί ηλεκτρονικά.

Οι ερωτήσεις αφορούσαν ποιοτικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, όπως το μέγεθός τους και το είδος τους. Επίσης, αρκετές ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου με απαντήσεις “Ναι” ή “Όχι”, ενώ έγινε χρήση σε κάποιες περιπτώσεις και της κλίμακας Likert. Στη περίπτωση αυτή, οι πιθανές απαντήσεις ήταν 4 σε διατεταγμένη κλίμακα πχ. Καθόλου, Ελάχιστα, Αρκετά, Πάρα πολύ. Οπότε, τα δεδομένα της έρευνας είναι σε ονομαστική κλίμακα (nominal scale) και σε διατεταγμένη κλίμακα (ordinal scale).

3.2. Δείγμα

Η συλλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε από την 1^η Σεπτεμβρίου μέχρι και τις 30 Νοεμβρίου 2022, στο Ακρωτήρι και τη Λεμεσό της Κύπρου. Στόχος ήταν η συλλογή δεδομένων από κυπριακές επιχειρήσεις ώστε να εξακριβωθεί ο βαθμός που επηρεάστηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19. Η επιρροή αυτή δεν αφορούσε μόνο οικονομικά δεδομένα των επιχειρήσεων αλλά και πληροφορίες που σχετίζονται με τον οικονομικό σχεδιασμό τους, τη στελέχωσή τους, αλλά και τη χρήση νέων μεθόδων που στόχευαν στην αύξηση των πωλήσεών τους και τη πρόληψη της διασποράς του κορονοϊού. Επίσης, το δείγμα συλλέχθηκε τυχαία χωρίς να υπάρχει εστίαση σε κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό ή ζητούμενο. Κατά τη τρίμηνη συλλογή του δείγματος, απάντησαν στο ερωτηματολόγιο 28 επιχειρήσεις.

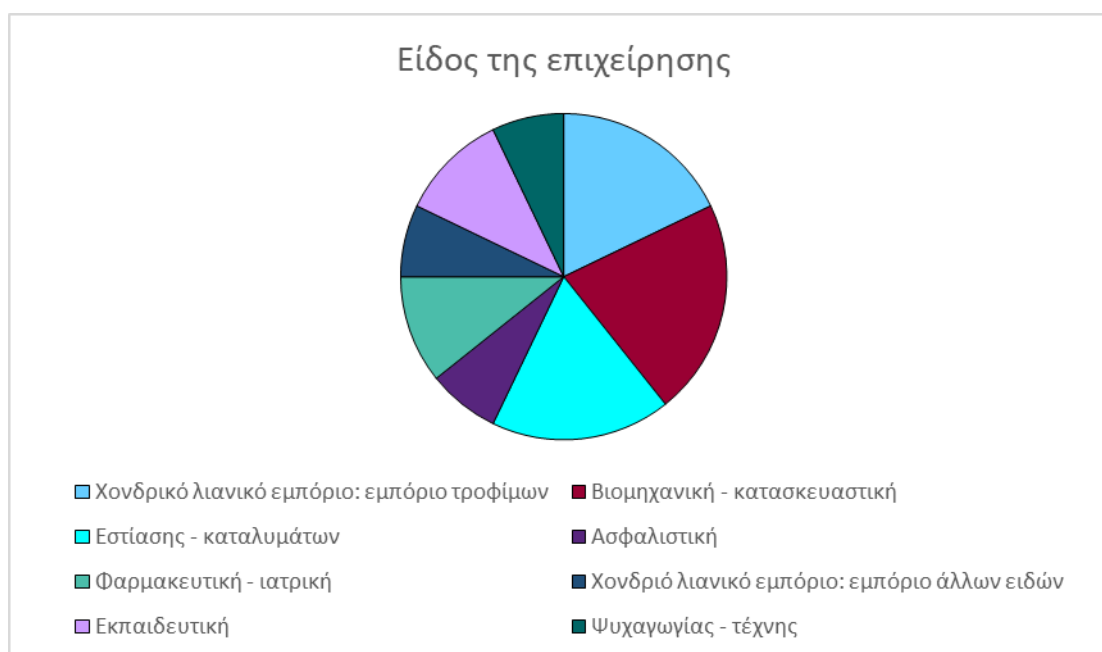
Όσον αφορά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του δείγματος (κατηγορία υπαγωγής με βάση το μέγεθος, είδος επιχείρησης) το δείγμα της έρευνας αποτελείται από επιχειρήσεις που υπάγονται σε μία από τις κατηγορίες πολύ μικρή, μικρή και μεσαία επιχείρηση όπως αυτές ορίζονται από το **Official Journal of the European Union (2003)** και με τον τρόπο αυτό γίνεται μία πρώτη κατανομή τους ανάλογα με το μέγεθός τους (βλ. Πίνακα 6). Επίσης, οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα προέρχονταν από διάφορους κλάδους και τομείς της κυπριακής οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα το δείγμα αποτελείται από τα εξής είδη επιχειρήσεων:

- 1) 5 επιχειρήσεις χονδρικού – λιανικού εμπορίου: εμπόριο τροφίμων
- 2) 2 επιχειρήσεις χονδρικού - λιανικού εμπορίου: εμπόριο άλλων ειδών πχ. Ρούχων, οικιακών ειδών κ.α.
- 3) 6 επιχειρήσεις στη κατηγορία «Βιομηχανική – Κατασκευαστική»
- 4) 5 επιχειρήσεις εστίασης – καταλυμάτων
- 5) 2 ασφαλιστικές επιχειρήσεις
- 6) 3 φαρμακευτικές – ιατρικές
- 7) 3 εκπαιδευτικές
- 8) 2 ψυχαγωγίας – τέχνης (βλ. Διάγραμμα 8)

Μέγεθος της επιχείρησης

		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
Valid	Πολύ μικρή	15	53,6	53,6	53,6
	Μικρή	7	25,0	25,0	78,6
	Μεσαία	6	21,4	21,4	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 6: Κατανομή επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα με βάση το μέγεθός τους.

Διάγραμμα 8: Κατανομή επιχειρήσεων ανάλογα με το είδος τους.

3.3. Εργαλεία και μέθοδοι ανάλυσης

Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε μέσω του Google Forms και η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη χρήση του IBM SPSS. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε για την πρώτη καταγραφή του δείγματος το Microsoft Excel και τέλος το Microsoft Word για την συγγραφή της εργασίας.

Οι στατιστικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση του δείγματος είναι η περιγραφική στατιστική (Descriptive statistics) με τη χρήση πινάκων συχνοτήτων ή αντίστοιχων διαγραμμάτων και η διασταυρούμενη πινακοποίηση (Crosstabulations) ώστε να γίνουν καλύτερα αντιληπτές οι σχέσεις μεταξύ των ονομαστικών μεταβλητών και πως η μία

επηρεάζει την άλλη. Η επιλογή των στατιστικών μεθόδων έγινε με βάση τις μεταβλητές της έρευνας οι οποίες ήταν ονομαστικής κλίμακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

Αποτελέσματα

4.1. Κύκλος εργασιών των κυπριακών επιχειρήσεων και Covid-19

Έπειτα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, όσον αφορά τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων και πόσο εκείνος επηρεάστηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19, το 71,4% των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα αποκρίθηκε πως ο κύκλος εργασιών τους επηρεάστηκε αρκετά (N=16) και πάρα πολύ (N=4) (βλ. Πίνακα 7). Ειδικότερα, οι 20 από τις 28 επιχειρήσεις δήλωσαν πως η επιρροή στον κύκλο εργασιών τους ήταν καταλυτική απαντώντας μέσω μιας 4-βάθμια κλίμακα Likert.

Επιρροή κύκλου εργασιών στον Covid-19

		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
Valid	Καθόλου	2	7,1	7,1	7,1
	Ελάχιστα	6	21,4	21,4	28,6
	Αρκετά	16	57,1	57,1	85,7
	Πάρα πολύ	4	14,3	14,3	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 7 : Πόσο επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων κατά την πανδημία του Covid-19, κατανομή των απαντήσεων.

Στον Πίνακα 8 που παρουσιάζεται παρακάτω, έχει πραγματοποιηθεί Διασταυρούμενη πινακοποίηση (Crosstabulation) η οποία αναδεικνύει το πως επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων ανάλογα με το είδος τους. Πιο συγκεκριμένα, τέσσερεις επιχειρήσεις από τον τομέα του χοντρικού – λιανικού εμπορίου που ασχολείται με το εμπόριο τροφίμων δήλωσαν ότι επηρεάστηκαν αρκετά, χωρίς όμως να διευκρινίζεται αν

αυτή η επιρροή ήταν θετική ή αρνητική για τον κύκλο εργασιών τους. Το ίδιο ισχύει και για τις επιχειρήσεις που ανήκουν στο χώρο της εστίασης και των καταλυμάτων.

Είδος της επιχείρησης * επιρροή κύκλου εργασιών στον Covid Crosstabulation

Count

				Επιρροή κύκλου εργασιών στον Covid				
				Καθόλου	Ελάχιστα	Αρκετά	Πάρα πολύ	Total
Είδος της επιχείρησης	Χονδρικό λιανικό εμπόριο: εμπόριο τροφίμων			0	1	4	0	5
	Βιομηχανική κατασκευαστική	–		1	2	2	1	6
	Εστίασης καταλυμάτων	–		0	1	4	0	5
	Ασφαλιστική			0	0	2	0	2
	Φαρμακευτική Ιατρική	–		1	1	1	0	3
	Χονδρικό λιανικό εμπόριο: εμπόριο άλλων ειδών			0	1	0	1	2
	Εκπαιδευτική			0	0	2	1	3
	Ψυχαγωγίας - τέχνης			0	0	1	1	2
Total				2	6	16	4	28

Πίνακας 8 : Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και του πως επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19.

Για να γίνει αντιληπτός ο τρόπος με τον οποίο επηρεάστηκαν οι παραπάνω επιχειρήσεις, παρουσιάζεται παρακάτω ο Πίνακας 9, όπου ανάλογα με το είδος της επιχείρησης φαίνεται εάν ο κύκλος εργασιών της αυξήθηκε, μειώθηκε ή παρέμεινε σταθερός κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Είδος της επιχείρησης * οικονομικές συνθήκες στον Covid Crosstabulation

Count

Επιρροή κύκλου εργασιών στον Covid

				Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Είδος της επιχείρησης	Χονδρικό εμπόριο: τροφίμων	λιανικό εμπόριο		4	1	0	5
	Βιομηχανική κατασκευαστική	–		0	2	4	6
	Εστίασης – καταλυμάτων			0	4	1	5
	Ασφαλιστική			0	2	0	2
	Φαρμακευτική – Ιατρική			1	1	1	3
	Χονδρικό εμπόριο: εμπόριο άλλων ειδών	λιανικό		0	2	0	2
	Εκπαιδευτική			0	3	0	3
	Ψυχαγωγίας – τέχνης			0	2	0	2
Total				5	17	6	28

Πίνακας 9: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19.

Στον παραπάνω πίνακα (βλ. Πίνακα 9) απαντάται το ερώτημα που τέθηκε προηγουμένως για το αν η επιρροή του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας είναι θετική ή αρνητική. Αναλυτικότερα, για τις τέσσερις από τις πέντε επιχειρήσεις χονδρικού – λιανικού εμπορίου που δραστηριοποιούνται στο χώρο του εμπορίου τροφίμων, λόγου χάριν, σουπερμάρκετ, mini market, περίπτερα κ.ά. φαίνεται πως η πανδημία του Covid-19 ήταν κερδοφόρα για τις ίδιες καθώς ο τζίρος τους αυξήθηκε κατά την περίοδο αυτή. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο για τις επιχειρήσεις στο χώρο της εστίασης και των καταλυμάτων. Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 9, οι τέσσερις από τις πέντε επιχειρήσεις της κατηγορίας αυτής εμφάνισαν μειωμένα κέρδη. Μειωμένα, όμως, κέρδη εμφάνισαν και όλες οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις στη έρευνα που ανήκαν στις κατηγορίες: χονδρικό – λιανικό εμπόριο: εμπόριο άλλων ειδών, εκπαιδευτική, ψυχαγωγίας και τέχνης και ασφαλιστική. Τέλος, ενδιαφέρον προκαλεί το αποτέλεσμα για τις φαρμακευτικές – ιατρικές επιχειρήσεις οι οποίες παρότι ήταν οι πιο άμεσα συνδεδεμένες με την πανδημία, δεν εμφανίζουν ούτε θετική, ούτε αρνητική επιρροή στον κύκλο εργασιών τους κατά τη διάρκεια της.

Από τα παραπάνω, μέχρι στιγμής γίνεται αντιληπτό πως δεν επηρεάστηκαν όλες οι κυπριακές επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19 με τον ίδιο τρόπο

καθώς φαίνεται πως ο κλάδος στον οποίο άνηκε η επιχείρηση ήταν παράγοντας καθοριστικός για τον κύκλο εργασιών της. Παράγοντας ωστόσο που δεν έπαιξε ουσιαστικό ρόλο στα κέρδη των επιχειρήσεων ήταν το μέγεθός τους. Αυτό φάνηκε από τα αποτελέσματα όπου η πλειοψηφία των επιχειρήσεων ανεξαρτήτως μεγέθους βίωσε μείωση στον τζίρο της (βλ. Πίνακα 10).

Μέγεθος της επιχείρησης * οικονομικές συνθήκες στον Covid Crosstabulation

Count		Οικονομικές συνθήκες στον Covid			
		Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Μέγεθος της επιχείρησης	Πολύ μικρή	1	9	5	15
	Μικρή	3	3	1	7
	Μεσαία	1	5	0	6
Total		5	17	6	28

Πίνακας 10: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ το μέγεθος και τις οικονομικές συνθήκες των επιχειρήσεων στη διάρκεια του Covid-19.

4.2. Στατιστικά στοιχεία για τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την χαλάρωση των μέτρων για τον Covid-19

4.2.1. Συγκρίσεις των δεδομένων πριν την πανδημία του Covid-19 με κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19

Για να γίνει αντιληπτό εάν υπήρχαν διαφορές στον κύκλο εργασιών των κυπριακών επιχειρήσεων λόγω της εμφάνισης του κορονοϊού, πραγματοποιήθηκαν συγκρίσεις των δεδομένων πριν την έναρξη της πανδημίας με κατά τη διάρκεια αυτής. Πριν την έναρξη της πανδημίας του Covid-19, ένα μεγάλο ποσοστό των κυπριακών επιχειρήσεων φαίνεται πως παρουσίαζε μια σταθερότητα στον τζίρο του συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά. Ειδικότερα, το 78,5% των επιχειρήσεων αποκρίθηκε ότι ο κύκλος εργασιών τους, μέχρι την εμφάνιση του Covid-19, παρέμεινε ίδιος όπως ήταν.

Ωστόσο, αυτή η σταθερότητα στους ισολογισμούς των επιχειρήσεων, με την έναρξη της πανδημίας διαταράχθηκε. Πιο συγκεκριμένα, το 52,3% των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσε ότι κατά την διάρκειά της πανδημίας ο κύκλος εργασιών

τους μειώθηκε, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξεως του 23,1% των επιχειρήσεων παρουσίασε αυξημένα κέρδη. Επίσης, μόνο το 24,6% των επιχειρήσεων παρουσίασε κέρδη στα ίδια επίπεδα με εκείνα πριν από την έναρξη της πανδημίας του Covid-19. Από τον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 11) ο οποίος είναι διασταυρούμενη πινακοποίηση των κερδών των επιχειρήσεων πριν από την πανδημία του κορονοϊού και κατά τη διάρκειά της, γίνεται η εικόνα αυτή καλύτερα αντιληπτή. Πριν από την έναρξη της πανδημίας υπήρχαν οκτώ επιχειρήσεις με αυξημένα κέρδη, ωστόσο σε επτά από αυτές ο κύκλος εργασιών τους μειώθηκε με την εμφάνιση του Covid-19, ενώ μόλις μία κατάφερε να διατηρήσει σταθερά τα κέρδη της. Επιπλέον, τρεις επιχειρήσεις παρουσίασαν μειωμένο συνολικό ισολογισμό, ο οποίος συνέχισε να μειώνεται και μέσα στη πανδημία. Τέλος, δεκαεπτά επιχειρήσεις είχαν σταθερό κύκλο εργασιών πριν την έναρξη της πανδημίας, εκ των οποίων οι πέντε με την εμφάνιση του Covid-19 εμφάνισαν αυξημένο τζίρο, οι επτά μειωμένο και οι υπόλοιπες πέντε διατήρησαν τη σταθερότητά τους. Όπως γίνεται αντιληπτό από τον Πίνακα 11, οι κυπριακές επιχειρήσεις πριν την έναρξη της πανδημίας παρουσίαζαν μία σταθερότητα στον κύκλο εργασιών τους, η οποία όμως διαταράχθηκε με την εμφάνιση του Covid-19 και τις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν, μειώνοντας τους τζίρους στις 17 από τις 28 επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα.

Οικονομικές συνθήκες πριν τον Covid * οικονομικές συνθήκες στον Covid Crosstabulation
Count

		Οικονομικές συνθήκες στον Covid			
		Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Οικονομικές συνθήκες πριν τον Covid	Αυξήθηκε	0	7	1	8
	Μειώθηκε	0	3	0	3
	Παρέμεινε ίδιο	5	7	5	17
Total		5	17	6	28

Πίνακας 11: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων πριν και κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19.

4.2.2. Συγκρίσεις των δεδομένων κατά την πανδημία του Covid-19 με μετά το πέρας της πανδημίας του Covid-19

Όσον αφορά την τάση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων μετά τα δύο χρόνια από την έναρξη της πανδημίας και την χαλάρωση των μέτρων κατά της διασποράς του κορονοϊού, αυτή φαίνεται πως ήταν αυξητική. Ειδικότερα, το 60,7% των κυπριακών

επιχειρήσεων δήλωσε πως μετά την περίοδο της πανδημίας ο τζίρος τους αυξήθηκε, με μόλις το 10,7% να συνεχίζει να παρουσιάζει μείωση στα κέρδη του. Επίσης, σ' ένα ποσοστό της τάξεως του 28,6% των επιχειρήσεων ο τζίρος τους παρέμεινε ίδιος σε σχέση με τον αντίστοιχο κατά τη διάρκεια της πανδημίας, συνεχίζοντας την αντίστοιχη ανιούσα ή κατιούσα πορεία που εμφάνιζε.

Οικονομικές συνθήκες στον Covid * οικονομικές συνθήκες μετά τον Covid Crosstabulation
Count

		Οικονομικές συνθήκες μετά τον Covid			
		Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Οικονομικές συνθήκες στον Covid	Αυξήθηκε	3	1	1	5
	Μειώθηκε	10	2	5	17
	Παρέμεινε ίδιο	4	0	2	6
Total		17	3	8	28

Πίνακας 12: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών για τις επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19 και μετά το πέρας αυτής.

Από τον παραπάνω πίνακα (βλ. Πίνακα 12) γίνεται αντιληπτό ότι τρεις από τις πέντε επιχειρήσεις που είχαν αυξητική τάση στον τζίρο τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας, συνέχισαν να την εμφανίζουν και μετά το πέρας αυτής. Επίσης, από τις 17 επιχειρήσεις, των οποίων ο κύκλος εργασιών είχε μειωθεί κατά τη διάρκεια της περιόδου που ο κορονοϊός ήταν σε έξαρση, οι 10 επιχειρήσεις μετά τα δύο χρόνια της πανδημίας εμφάνισαν αυξημένο κύκλο εργασιών, ενώ για τις δύο από αυτές ο τζίρος τους συνέχισε να μειώνεται και για τις υπόλοιπες πέντε παρέμεινε σταθερός, δηλαδή μειωμένος. Τέλος, υπήρξαν και έξι επιχειρήσεις οι οποίες είχαν σταθερό κύκλο εργασιών κατά τη διάρκεια του Covid-19, οι τέσσερις από τις οποίες άρχισαν στη πορεία να ανακάμπτουν και να εμφανίζουν αυξημένο τζίρο, ενώ μόνο δύο συνέχισαν να εμφανίζουν αυτή τη σταθερότητα. Βλέποντας, λοιπόν, τον Πίνακα 12, οι 17 από τις 28 επιχειρήσεις της έρευνάς μας, μετά τα δύο χρόνια περιορισμών και περίπλοκων συνθηκών μέσα στις οποίες κλήθηκαν να επιβιώσουν, κατάφεραν να εμφανίσουν μια αυξητική τάση στους κύκλους εργασιών τους, μεταφέροντας ευοίωνα μηνύματα για το μέλλον τους και την εξυγιαντική τάση της κυπριακής οικονομίας.

Όπως γίνεται αντιληπτό, ένα ικανοποιητικό ποσοστό των κυπριακών επιχειρήσεων μετά το πέρας της πανδημίας κατάφερε να δείξει σημάδια ανάκαμψης, ωστόσο ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό φαίνεται πως δυσκολεύεται ακόμη να ανακάμψει. Το 28,6% των

επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα δείχνει να μην εμφανίζει αυξομειώσεις στον τζίρο του παρά την αλλαγή των συνθηκών και την χαλάρωση των μέτρων κατά της πανδημίας του Covid-19. Το ποσοστό αυτό συμπεριλαμβάνει τις επιχειρήσεις που κατά τη διάρκεια του Covid-19 είτε παρουσίασαν αύξηση στα κέρδη τους, είτε μείωση, είτε σταθερότητα.

4.2.3. Συγκρίσεις των δεδομένων πριν την πανδημία του Covid-19 με μετά το πέρας της πανδημίας του Covid-19

Η τελευταία σύγκριση που πραγματοποιείται αφορά τα δεδομένα των επιχειρήσεων πριν την έναρξη της πανδημίας, δηλαδή τέλη 2019, με τη περίοδο που διανύουν τώρα, έπειτα από σχεδόν δύο χρόνια που συμβιώνουν με τον Covid-19. Κατ' αρχάς από τους παρακάτω πίνακες (βλ. Πίνακα 13 και Πίνακα 14) είναι φανερό ότι πριν την έναρξη της πανδημίας το 60,7% των κυπριακών επιχειρήσεων παρουσίαζε σταθερούς ισολογισμούς συγκριτικά με το προηγούμενο οικονομικό έτος, ενώ ένα αντίστοιχο ποσοστό (60,7%) επιχειρήσεων παρουσίασε αύξηση στο τζίρο του μετά την πανδημία. Όπως γίνεται αντιληπτό μέχρι στιγμής, για να υπάρχει αυτή η αυξητική τάση σημαίνει ότι η πανδημία επηρέασε τους τζίρους των επιχειρήσεων διαταράσσοντας την σταθερότητα που εμφάνιζαν αλλά και μειώνοντάς τους, όπως αποδείχτηκε από τα παραπάνω δεδομένα.

Οικονομικές συνθήκες πριν τον Covid-19

		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
Valid	Αυξήθηκε	8	28,6	28,6	28,6
	Μειώθηκε	3	10,7	10,7	39,3
	Παρέμεινε ίδιο	17	60,7	60,7	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 13: Πίνακας συχνότητων των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων πριν τον Covid-19.

Οικονομικές συνθήκες μετά τον Covid-19

		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
Valid	Αυξήθηκε	17	60,7	60,7	60,7
	Μειώθηκε	3	10,7	10,7	71,4
	Παρέμεινε ίδιο	8	28,6	28,6	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 14: Πίνακας συχνότητων των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων μετά τον Covid-19.

Από τον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 15), βλέπουμε κατ' αρχάς πως από τις αρχικά 17 επιχειρήσεις που παρουσίαζαν σταθερότητα στον τζίρο τους πριν την εμφάνιση του Covid-19, οι εννιά μετά την ύφεση της υγειονομικής κρίσης εμφάνισαν αύξηση, οι πέντε διατήρησαν αυτή τη σταθερότητα και τρεις εμφάνισαν μειωμένο ισολογισμό ο οποίος πιθανότητα σχετίζεται με τις συνθήκες που επικράτησαν στο ενδιαμέσο διάστημα. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η σταθερότητα αυτή που υπέδειξαν μπορεί να σχετίζεται με έναν αυξημένο ή μειωμένο κύκλο εργασιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ο οποίος διαιωνίστηκε και μετά το πέρας αυτής. Συνεχίζοντας, οι επτά από τις οκτώ επιχειρήσεις που είχαν αυξητική τάση στον τζίρο τους από πριν την έναρξη της πανδημίας, τη διατήρησαν και μετά τη χαλάρωση των μέτρων και την επαναφορά στη κανονικότητα.

Γενικότερα, γίνεται αντιληπτό πως κατά τα διαστήματα πριν την έξαρση του Covid-19, αλλά και μετά από αυτή, οι επιχειρήσεις εμφάνιζαν κατά κύριο λόγο είτε σταθερούς κύκλους εργασιών είτε αυξητικούς. Άρα, μπορούμε να συμπεράνουμε πως η διατάραξή τους και η μείωση που εμφάνισαν στο μεσοδιάστημα σχετίζεται με την ίδια την ύπαρξη του κορονοϊού στο προσκήνιο.

Οικονομικές συνθήκες πριν τον Covid * οικονομικές συνθήκες μετά τον Covid

Crosstabulation

Count		Οικονομικές συνθήκες μετά τον Covid			
		Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Οικονομικές συνθήκες πριν τον Covid	Αυξήθηκε	7	0	1	8
	Μειώθηκε	1	0	2	3
	Παρέμεινε ίδιο	9	3	5	17
Total		17	3	8	28

Πίνακας 15: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων πριν και μετά τον Covid-19.

4.2.4. Τα έσοδα των επιχειρήσεων μετά το πέρας της πανδημίας πλησιάζουν τα επίπεδα πριν την έναρξή της;

Στη διανομή του ερωτηματολογίου, υπήρχε μια ερώτηση προς τις κυπριακές επιχειρήσεις να δηλώσουν εάν θεωρούν πως τα έσοδά τους μετά το πέρας της πανδημίας

έχουν ανακάμψει και πλησιάζουν πλέον τα έσοδα που εμφάνιζαν πριν την έναρξή της. Το 67,9% των επιχειρήσεων (N=19) είχε θετική απόκριση, δηλαδή, περίπου 2 στις 3 επιχειρήσεις θεωρούν πως μετά από δύο χρόνια σε καθεστώς πανδημίας εμφανίζουν έσοδα που πλέον μοιάζουν με προηγούμενα οικονομικά έτη όπου ο παράγοντας πανδημία ακόμη ήταν ανύπαρκτος.

Ωστόσο, ποιες επιχειρήσεις μετά την πανδημία φαίνεται να εμφανίζουν έσοδα που κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα με πριν την εμφάνιση του κορονοϊού; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό μπορεί να δοθεί με τον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 16). Από τον Πίνακα 16 τα αποτελέσματα που χρήζουν περισσότερης ανάλυσης αφορούν τις επιχειρήσεις της εστίασης-καταλυμάτων και τις εκπαιδευτικές. Στον Πίνακα 9 που παρουσιάστηκε παραπάνω, οι τέσσερις από τις πέντε επιχειρήσεις στο χώρο της εστίασης και των καταλυμάτων είχαν δηλώσει πως ο τζίρος τους μειώθηκε κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης. Βλέποντας τον Πίνακα 16 παρακάτω οι επιχειρήσεις αυτές δηλώνουν τώρα, μετά το πέρας των δύο πρώτων ετών της πανδημίας, πως εμφανίζουν έσοδα ανάλογα με εκείνα πριν την έναρξη της πανδημίας. Κάτι αντίστοιχο συνέβη με τις επιχειρήσεις στον κλάδο της εκπαίδευσης από τις οποίες και οι τρεις είχαν δηλώσει πως οι κύκλοι εργασιών τους κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης είχαν μειωθεί, ενώ τώρα από τον Πίνακα 16 φαίνεται πως οι δύο από τις τρεις πλέον ανακάμπτουν εμφανίζοντας έσοδα στα ίδια επίπεδα με πριν την έξαρση του Covid-19.

Είδος της επιχείρησης * έσοδα μετά την πανδημία= έσοδα πριν την πανδημία

Crosstabulation

Count

έσοδα μετά την πανδημία = έσοδα πριν
την πανδημία

		Ναι	Όχι	Total
Είδος της επιχείρησης	Χονδρικό λιανικό εμπόριο: εμπόριο τροφίμων	5	0	5
	Βιομηχανική – κατασκευαστική	4	2	6
	Εστίασης – καταλυμάτων	4	1	5
	Ασφαλιστική	1	1	2
	Φαρμακευτική – Ιατρική	1	2	3

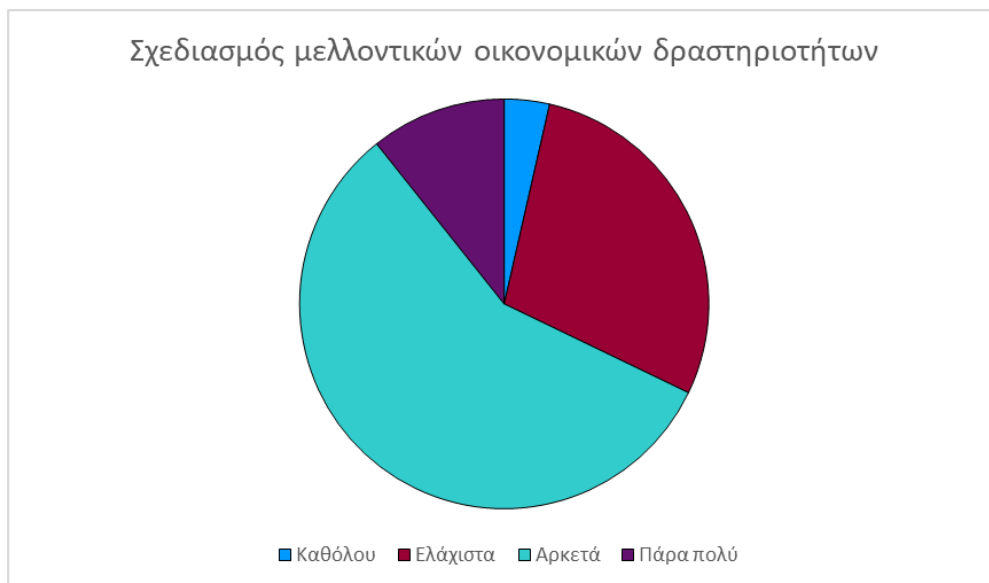
Χονδρικό λιανικό εμπόριο: εμπόριο άλλων ειδών	1	1	2
Εκπαιδευτική	2	1	3
Ψυχαγωγίας – τέχνης	1	1	2
Total	19	9	28

Πίνακας 16: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και της συνθήκης ισότητας των εισόδων πριν και μετά τη πανδημία.

4.3. Στελέχωση επιχειρήσεων και σχεδιασμός οικονομικών δραστηριοτήτων

4.3.1. Σχεδιασμός μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων των κυπριακών επιχειρήσεων κατά την πανδημία του Covid-19

Εκτός από τα οικονομικά δεδομένα των κυπριακών επιχειρήσεων, η παρούσα εργασία ασχολήθηκε και με ζητήματα που αφορούν οργανωσιακά κομμάτια τους, όπως ο σχεδιασμός της στελέχωσής τους και των νέων οικονομικών τους δραστηριοτήτων. Από το παρακάτω σχήμα (βλ. Διάγραμμα 9) γίνεται αντιληπτό πως ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των κυπριακών επιχειρήσεων δήλωσε ότι ο σχεδιασμός των μελλοντικών οικονομικών τους δραστηριοτήτων επηρεάστηκε σημαντικά κατά την περίοδο της πανδημίας. Ειδικότερα, το 67,8% των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσε ότι ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων τους επηρεάστηκε αρκετά (N=16) και πάρα πολύ (N=3). Δεν θα έπρεπε ωστόσο να αμελήσουμε να αναφέρουμε ότι ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 28,6% των κυπριακών επιχειρήσεων δήλωσαν πως τα σχέδιά τους επηρεάστηκαν ελάχιστα (N=8) κατά την υγειονομική κρίση του Covid-19, αποδεικνύοντας ότι κάποιες επιχειρήσεις συνέχισαν τα επιχειρηματικά τους πλάνα σχεδόν ανεπηρέαστες.

Διάγραμμα 9 : Πόσο επηρεάστηκε ο οικονομικός σχεδιασμός των επιχειρήσεων κατά την περίοδο της πανδημίας.

Σχεδιασμός μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων * οικονομικές συνθήκες στον Covid Crosstabulation

Count		Οικονομικές συνθήκες στον Covid			
		Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Σχεδιασμός μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων	Καθόλου	0	0	1	1
	Ελάχιστα	1	4	3	8
	Αρκετά	4	10	2	16
	Πάρα πολύ	0	3	0	3
Total		5	17	6	28

Πίνακας 17: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας και του σχεδιασμού μελλοντικών οικονομικών τους δραστηριοτήτων.

Στον παραπάνω πίνακα (βλ. Πίνακα 17) παρουσιάζεται το Crosstabulation μεταξύ των δύο μεταβλητών. Από τα δεδομένα γίνεται αντιληπτό ότι οι περισσότερες από τις

επιχειρήσεις των οποίων τα οικονομικά σχέδια επηρεάστηκαν αρκετά (N=10) και πάρα πολύ (N=3), ανήκαν κατά κύριο λόγο στην κατηγορία των επιχειρήσεων όπου ο κύκλος εργασιών τους εμφάνισε μείωση κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Είναι, λοιπόν, εμφανές πως ο τζίρος μιας επιχείρησης αποτελεί επιδραστικό παράγοντα για τον οικονομικό προγραμματισμό της, διακινδυνεύοντας πολλές φορές τη βιωσιμότητά της.

4.3.2. Σχεδιασμός προσλήψεων των κυπριακών επιχειρήσεων κατά την πανδημία του Covid-19

Εκτός από τον σχεδιασμό, όμως, των μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων, φαίνεται πως επηρεάστηκε εξίσου και ο σχεδιασμός της στελέχωσης των επιχειρήσεων. Όπως γίνεται αντιληπτό από τον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 18) τουλάχιστον μία στις δύο επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι ο μελλοντικός τους σχεδιασμός για την πρόσληψη ανθρώπινου δυναμικού επηρεάστηκε αρκετά (N=15) ή πάρα πολύ (N=1). Δεν διευκρινίζεται παρόλα αυτά ο τρόπος με τον οποίο επηρεάστηκαν οπότε μπορεί να περιλαμβάνει είτε την έγκριση προσλήψεων ανθρώπινου δυναμικού, είτε το πάγωμα αυτών λόγω των συνθηκών που επικράτησαν στην κυπριακή οικονομία κατά τα χρόνια του Covid-19.

Σχεδιασμός προσλήψεων					
		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
Valid	Καθόλου	3	10,7	10,7	10,7
	Ελάχιστα	9	32,1	32,1	42,9
	Αρκετά	15	53,6	53,6	96,4
	Πάρα πολύ	1	3,6	3,6	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 18: Πως επηρεάστηκε ο σχεδιασμός των προσλήψεων των κυπριακών επιχειρήσεων.

Ανάλογα αποτελέσματα με τον σχεδιασμό των οικονομικών δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης είχε και ο σχεδιασμός των προσλήψεων εργατικού δυναμικού. Και σε αυτή τη περίπτωση φαίνεται πως επηρεάστηκε αισθητά το πλάνο, όσον αφορά το κομμάτι της στελέχωσης των επιχειρήσεων οι οποίες υπέστησαν μειώσεις στους κύκλους εργασιών τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Μελετώντας τον Πίνακα 19, διακρίνεται πως οι 11 από τις 15 επιχειρήσεις των οποίων ο σχεδιασμός προσλήψεων επηρεάστηκε αρκετά, ανήκαν στη κατηγορία των επιχειρήσεων που παρουσίασαν μείωση στο τζίρο τους κατά τη περίοδο της

έξαρσης του κορονοϊού. Μπορούμε, λοιπόν, να συμπεράνουμε πως για έναν σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων ο Covid-19 λειτούργησε ανασταλτικά, αδρανοποιώντας σημαντικά οργανωσιακά κομμάτια που συνδράμουν στη συνέχιση της λειτουργίας τους.

Σχεδιασμός προσλήψεων * οικονομικές συνθήκες στον Covid Crosstabulation

Count

		Οικονομικές συνθήκες στον Covid			
		Αυξήθηκε	Μειώθηκε	Παρέμεινε ίδιο	Total
Σχεδιασμός προσλήψεων	Καθόλου	0	1	2	3
	Ελάχιστα	2	4	3	9
	Αρκετά	3	11	1	15
	Πάρα πολύ	0	1	0	1
Total		5	17	6	28

Πίνακας 19: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ σχεδιασμού προσλήψεων των επιχειρήσεων και των οικονομικών συνθηκών τους κατά τη διάρκεια του Covid-19.

4.4. Υπήρξε μείωση του ανθρώπινου δυναμικού των κυπριακών επιχειρήσεων στον Covid-19;

Τέλος, η παρούσα έρευνα δίνει στοιχεία και για το ήδη υπάρχον έμφυχο δυναμικό των κυπριακών επιχειρήσεων. Το 57,1% των συμμετεχουσών επιχειρήσεων (N=16) δήλωσε ότι δεν υπήρξε μείωση στο εργατικό τους δυναμικό κατά τη διάρκεια πανδημίας, δηλαδή τουλάχιστον μία στις δύο κυπριακές επιχειρήσεις επέλεξε να κρατήσει τον αριθμό των εργαζομένων της σταθερό μη προχωρώντας σε απολύσεις. Από τον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 20) γίνεται αντιληπτή η κατανομή των επιχειρήσεων με βάση το είδος τους και το αν προχώρησαν στη μείωση του εργατικού τους δυναμικού. Όπως φαίνεται μέχρι στιγμής οι περισσότερες μειώσεις του προσωπικού υπήρξαν σε επιχειρήσεις που ανήκαν στο χώρο της εστίασης και των καταλυμάτων, δηλαδή σε επαγγέλματα που είχαν άμεση επαφή με τους ανθρώπους, αποτέλεσμα που επιβεβαιώνεται και από το **U.S. Bureau of Labor Statistics (2021)**. Μάλιστα προηγουμένως η παρούσα έρευνα είχε αναδείξει ότι οι επιχειρήσεις που ανήκαν στο κλάδο της εστίασης και των καταλυμάτων ήταν από εκείνες που επλήγησαν περισσότερο συγκριτικά με άλλους κλάδους καθώς ο κύκλος εργασιών τους παρουσίασε μείωση κατά τη πανδημία του Covid-19.

Είδος της επιχείρησης * μείωση εργατικού δυναμικού Crosstabulation

Count

Μείωση εργατικού δυναμικού

		Ναι	Όχι	Total
Είδος της επιχείρησης	Χονδρικό λιανικό εμπόριο: εμπόριο τροφίμων	2	3	5
	Βιομηχανική – κατασκευαστική	1	5	6
	Εστίασης – καταλυμάτων	4	1	5
	Ασφαλιστική	1	1	2
	Φαρμακευτική – Ιατρική	1	2	3
	Χονδρικό λιανικό εμπόριο: εμπόριο άλλων ειδών	0	2	2
	Εκπαιδευτική	2	1	3
	Ψυχαγωγίας – τέχνης	1	1	2
Total		12	16	28

Πίνακας 20 : Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ του είδους της επιχείρησης και της μείωσης του εργατικού δυναμικού.

Έπαιξε όμως ουσιαστικό ρόλο το γεγονός ότι μειώθηκε ο κύκλος εργασιών κάποιων επιχειρήσεων στις απολύσεις του ανθρώπινου δυναμικού τους; Στον Πίνακα 21, που παρουσιάζεται παρακάτω, φαίνεται ότι οι επιχειρήσεις που έκαναν τις περισσότερες απολύσεις στους εργαζομένους τους ήταν εκείνες των οποίων ο κύκλος εργασιών μειώθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις αυτές ήταν οκτώ από τις συνολικά δεκαεπτά των οποίων ο τζίρος μειώθηκε.

Ωστόσο, ένα ενδιαφέρον και μη αναμενόμενο αποτέλεσμα της παρούσας έρευνας αποτελεί το γεγονός ότι παρότι εννέα επιχειρήσεις παρουσίασαν μειωμένο κύκλο εργασιών, δεν προχώρησαν στη μείωση του δυναμικού τους, στηρίζοντας έμπρακτα τους εργαζομένους τους στη δύσκολη περίοδο που κλήθηκαν όλοι να επιβιώσουν. Σε αυτό ενδέχεται να βοήθησε η κρατική ενίσχυση των επιχειρήσεων που επλήγησαν κατά τη περίοδο της πανδημίας, στοχεύοντας στην κάλυψη των αναγκών τους, όπως λειτουργικά έξοδα, ενοίκια κ.α. (Υπουργείο Οικονομικών, 2021).

Οικονομικές συνθήκες στον Covid * οικονομικές συνθήκες μετά τον Covid Crosstabulation

Count

Μείωση εργατικού δυναμικού

		Ναι	Όχι	Total
Οικονομικές συνθήκες στον Covid	Αυξήθηκε	2	3	5
	Μειώθηκε	8	9	17
	Παρέμεινε ίδιο	2	4	6
Total		12	16	28

Πίνακας 21: Διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του Covid-19 και τη μείωση του εργατικού δυναμικού.

4.5. Χρήση νέων μεθόδων για την ενίσχυση των πωλήσεων

Ένα ακόμη κομμάτι με το οποίο ασχολήθηκε η παρούσα έρευνα μετά τα οικονομικά δεδομένα των επιχειρήσεων και τους οργανωσιακούς σχεδιασμούς τους, είναι η χρήση νέων μεθόδων κατά τη διάρκεια της πανδημίας του κορονοϊού που είχαν ως στόχο την ενίσχυση των πωλήσεων – κερδών των επιχειρήσεων. Η έρευνα ανέδειξε πως το 42,9% των επιχειρήσεων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο δεν κατέφυγε στη χρήση καμίας πρακτικής ώστε να ενισχύσει τις πωλήσεις του. Όσες, ωστόσο, επιχειρήσεις επέλεξαν να κάνουν χρήση νέων μεθόδων, λόγω της πρωτοφανούς πραγματικότητας που δημιουργήθηκε με τη πανδημία του Covid-19, κατέφυγαν σε μεθόδους όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο και οι διαφημίσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Πιο συγκεκριμένα, το 21,4% αυτών (N=6) δήλωσαν ότι χρησιμοποίησαν το ηλεκτρονικό εμπόριο και το 21,4% (N=6) δήλωσε ότι κατέφυγε στις διαφημίσεις μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ενώ ένα 14,3% (N=4) δήλωσε ότι χρησιμοποίησε κάποια μέθοδο για να ενισχύσει τις πωλήσεις του, χωρίς ωστόσο να κατονομάζει ποια.

4.6. Χρήση νέων πρακτικών στον εργασιακό χώρο για τη διασπορά του Covid-19

Το τελευταίο θέμα που διερευνήθηκε αφορά μια νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε εξολοκλήρου από τη παρουσία του Covid-19 στη ζωή των εργαζομένων. Αυτό δεν είναι άλλο από τη χρήση νέων πρακτικών στον εργασιακό χώρο, οι οποίες έως ένα βαθμό συνδέονται με τις συμπεριφορές υγιεινής και που σκοπό έχουν τη μείωση της διασποράς του κορονοϊού.

Το 10,7% των κυπριακών επιχειρήσεων (N=3) δεν κατέφυγε στη χρήση καμίας πρακτικής. Στο γεγονός αυτό ενδέχεται να συντελεί η αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων που είχε αποφασίσει η κυβέρνηση της χώρας σαν μέτρο κατά της διασποράς του κορονοϊού. Όσον αφορά τα μέτρα που έλαβαν οι επιχειρήσεις, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών και πιο συγκεκριμένα το 35,7% (N=10) πραγματοποιούσε τακτικό έλεγχο των πιστοποιητικών, μέτρο που συμβάδιζε με τους εγχώριες αποφάσεις για υποχρεωτικό διαγνωστικό έλεγχο των εργαζομένων σε εβδομαδιαία βάση (**Υπουργείο Υγείας Κυπριακής Δημοκρατίας, 2021**). Το δεύτερο συχνότερο μέτρο ήταν η καθιέρωση της τηλεργασίας στην οποία κατέφυγε το 17,9% (N=5) των επιχειρήσεων της παρούσας έρευνας, ενώ “υιοθετήθηκαν” επίσης μέτρα, όπως η ελάττωση των πραγματοποιούμενων συναντήσεων στο χώρο εργασίας, τα χωριστά διαλείμματα και τα διαλείμματα σε εξωτερικούς χώρους. Τα δεδομένα αυτά παρουσιάζονται αναλυτικότερα στο παρακάτω πίνακα συχνοτήτων (βλ. Πίνακα 22).

Επιρροή κύκλου εργασιών στον covid-19

		Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
Valid	Ναι	2	7,1	7,1	7,1
	Όχι	3	10,7	10,7	17,9
	Τηλεργασία	5	17,9	17,9	35,7
	Μείωση συναντήσεων	3	10,7	10,7	46,4
	Χωριστά διαλείμματα	4	14,3	14,3	60,7
	Διαλείμματα σε εξωτερικούς χώρους	1	3,6	3,6	64,3
	Τακτικός έλεγχος πιστοποιητικών	10	35,7	35,7	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 22: Πίνακας συχνοτήτων για τη χρήση νέων μεθόδων στο χώρο εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο να διερευνήσει την επίδραση του Covid-19 στην λειτουργία των κυπριακών επιχειρήσεων. Η επίδραση αυτή αφορούσε τα οικονομικά τους δεδομένα, τους οργανωσιακούς τους σχεδιασμούς αλλά και τους μηχανισμούς που χρησιμοποίησαν για να ενισχύσουν τις πωλήσεις τους και να προστατευθούν από την ανεξέλεγκτη διασπορά του ιού SARS-CoV-2.

Όσον αφορά την επίδραση του κορονοϊού στους κύκλους εργασιών τους φάνηκε πως κατά τη περίοδο που βρισκόταν σε έξαρση ο ιός, **η πλειοψηφία των κυπριακών επιχειρήσεων επηρεάστηκε αρνητικά από την παρουσία του καθώς εμφάνισε μείωση στον κύκλο εργασιών της**. Μειωμένο τζίρο εμφάνισαν, επίσης, πολλές επιχειρήσεις που ανήκαν σε κλάδους οι οποίοι είχαν άμεση επαφή με το κοινό, όπως τα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία, τα φροντιστήρια, τα θέατρα κ.ά., αλλά και επιχειρήσεις χονδρικού και λιανικού εμπορίου που δεν είχαν κάποια σχέση με το εμπόριο τροφίμων. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που εμφάνισαν σταθερότητα στον τζίρο τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας ανήκαν στο κλάδο των κατασκευών και της βιομηχανίας (πχ. Λατομεία). Από την άλλη, το εμπόριο τροφίμων ήταν ο μόνος κλάδος που εμφάνισε ουσιαστική αύξηση στον κύκλο εργασιών του. Οπότε μέχρι στιγμής γίνεται αντιληπτό πως **το είδος της επιχείρησης ήταν καθοριστικός παράγοντας για την οικονομική της πορεία** κατά τη διάρκεια της πανδημίας, παράγοντας ωστόσο που δεν επηρέασε τη πορεία της υπήρξε το μέγεθός της.

Επίσης, φάνηκε πως πριν την έναρξη της πανδημίας επικρατούσε μια σταθερότητα στα οικονομικά δεδομένα των επιχειρήσεων, αντικατοπτρίζοντας τη γενικότερη σταθερότητα της κυπριακής οικονομίας. Η ισορροπία αυτή αποδείχθηκε ότι διαταράχθηκε με πάνω από το 50% των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα να δηλώνουν πως εμφάνισαν μείωση στους κύκλους εργασιών τους με την εμφάνιση του Covid-19. Βέβαια, μετά τη χαλάρωση των περιοριστικών μέτρων και την μείωση της έντασης της πανδημίας, οι επιχειρήσεις άρχισαν να ανακάμπτουν παρουσιάζοντας αυξητική τάση στον τζίρο τους. Σύμφωνα με την **Christine Lagarde (2022)** πριν την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία, η Ευρωζώνη είχε εισέλθει σε περίοδο ανάκαμψης από τη πανδημία, με τη Κύπρο να έχει

σημαντική συνεισφορά στην ανάκαμψη αυτή καθώς το ΑΕΠ της αυξήθηκε γρήγορα επιστρέφοντας στα επίπεδα του 2019. Εκτός, όμως, το ΑΕΠ, επέστρεψαν σε επίπεδα προ πανδημίας και οι κύκλοι εργασιών των επιχειρήσεων με το 67,9% αυτών να εκτιμάει πως έσοδά τους μετά την ανάκαμψη από την πανδημία πλέον πλησιάζουν εκείνα που παρουσίαζαν πριν την έναρξη αυτής, δηλαδή το οικονομικό έτος 2019.

Αναφορικά με τον σχεδιασμό των οικονομικών δραστηριοτήτων των Κυπριακών επιχειρήσεων, βρέθηκε πως ήταν αρκετά επηρεασμένος από τις ευρύτερες συνθήκες που επικράτησαν και ειδικότερα για τις επιχειρήσεις που βίωσαν μειώσεις στο τζίρο τους. Για τις επιχειρήσεις που επιδείκνυαν μια σταθερότητα στα οικονομικά τους φάνηκε πως ο Covid-19 ήταν ένας παράγοντας που δεν επηρέασε σημαντικά τον σχεδιασμό των μελλοντικών τους οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η έρευνα ανέδειξε παρόμοια αποτελέσματα με τον σχεδιασμό των οικονομικών δραστηριοτήτων και για τον σχεδιασμό της στελέχωσης των κυπριακών επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα, τα πλάνα των προσλήψεων επηρεάστηκαν κυρίως σε επιχειρήσεις που υπέστησαν μειώσεις στον κύκλο εργασιών τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Ένα πολύ ενδιαφέρον αποτέλεσμα αφορούσε τη μείωση του προσωπικού στις επιχειρήσεις. Οι 16 από τις συνολικά 28 κυπριακές επιχειρήσεις που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, δήλωσαν πως δεν προχώρησαν στην μείωση του εργατικού τους δυναμικού κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αποτέλεσμα μέχρι στιγμής αντίθετο με τις περισσότερες έρευνες που εξετάζουν τη περίοδο αυτή. Βέβαια, το δείγμα της παρούσας έρευνας είναι πάρα πολύ μικρό και ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζει την γενική εικόνα των κυπριακών επιχειρήσεων, με τον κίνδυνο σε ένα μεγαλύτερο δείγμα το αποτέλεσμα αυτό να αντιστραφεί πολύ εύκολα. Το **U.S. Bureau of Labor Statistics (2021)** αναφέρεται σε εκτεταμένες απώλειες θέσεων εργασίας, ειδικά σε κλάδους που είχαν μια πιο άμεση επαφή με τους ανθρώπους, όπως εκείνοι της αναψυχής και της φιλοξενίας. Η παρούσα έρευνα βρήκε πως οι 4 στις 5 επιχειρήσεις που ανήκαν στο κλάδο της εστίασης και της φιλοξενίας προχώρησαν σε μειώσεις του εργατικού τους δυναμικού κατά τη διάρκεια της πανδημίας, επιβεβαιώνοντας το παραπάνω εύρημα. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνονται και από την έρευνα της **Wahab (2021)**, η οποία ανέδειξε πως οι επιχειρήσεις αυτού του χώρου στο Πακιστάν όταν επαναλειτουργήσαν μείωσαν πάνω από το 50% των εργαζομένων τους. Όπως διευκρινίζει το **U.S. Bureau of Labor Statistics (2021)** η μείωση αυτή των θέσεων εργασίας οφείλεται στην πανδημία του Covid-19 και πιο συγκεκριμένα, στην αλλαγή συμπεριφοράς των ανθρώπων λόγω της εμφάνισης του κορονοϊού και των κυβερνητικών περιορισμών για

την πρόληψη της διασποράς του. Παράγοντας σημαντικός, επίσης, για τη μείωση του προσωπικού ήταν και ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων.

Καθώς η πανδημία αποτέλεσε μια ιδιόμορφη συνθήκη αναγκάζοντας τις κοινωνίες να τροποποιήσουν πολλές από τις συμπεριφορές τους, κλήθηκαν να αναπροσαρμοστούν σύμφωνα με τα νέα δεδομένα και οι οργανισμοί που ασχολούνται με επαγγελματικές, εμπορικές ή βιομηχανικές δραστηριότητες. Στην Κύπρο δεν ήταν πρόθυμες όλες οι επιχειρήσεις να προχωρήσουν στην εφαρμογή νέων πρακτικών με σκοπό την αύξηση των πωλήσεών τους καθώς όπως φάνηκε σχεδόν οι μισές επιχειρήσεις δεν χρησιμοποίησαν καμία μέθοδο. Σύμφωνα με την **Καράμπελα (2021)**, οι Κύπριοι καταναλωτές χαρακτηρίζονται από τους πιο δύσπιστους με τις διαδικτυακές αγορές και το ηλεκτρονικό εμπόριο. Αν στηριχθούμε στο συμπέρασμα αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό γιατί οι ίδιοι οι επιχειρηματίες είναι δύσπιστοι με την υιοθέτηση τέτοιων μεθόδων. Ωστόσο, όσες από τις επιχειρήσεις κατέφυγαν σε κάποιες πρακτικές αυτές ήταν ισάριθμα μοιρασμένες μεταξύ ηλεκτρονικού εμπορίου και διαφημίσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Τέλος, η χρήση νέων πρακτικών στο χώρο εργασίας για την πρόληψη της διασποράς του Covid-19 σχετίστηκε με τη μάθηση συμπεριφορών στο συγκεκριμένο πλαίσιο που μέχρι τότε δεν είχαν εδραιωθεί. Ο κορονοϊός, λοιπόν, και η ίδια η φύση του ίου υπήρξαν το έναυσμα ώστε να υιοθετηθούν συμπεριφορές που σχετίζονταν είτε με τους κανόνες υγιεινής είτε με τις σχέσεις των εργαζομένων είτε με την ίδια τη φιλοσοφία της εργασίας στον 21^ο αιώνα. Οι πιο συχνές πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν από τις επιχειρήσεις και τις εταιρείες ήταν η τηλεργασία, η μείωση των συναντήσεων, τα διαλείμματα σε εξωτερικούς χώρους, τα χωριστά διαλείμματα και ο τακτικός έλεγχος των πιστοποιητικών εμβολιασμού, νόσησης και διαγνωστικών ελέγχων. Το τελευταίο, μάλιστα, μέτρο εφαρμόστηκε κατά κάποιο τρόπο αναντίρρητα από τις ίδιες τις επιχειρήσεις καθώς συμβάδιζε με τις υποχρεωτικότητες που θεσπίστηκαν νομικά από τους κυβερνητικούς φορείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:

Συμπεράσματα

6.1. Για την έρευνα

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι ο κορονοϊός ήταν ένας παράγοντας που επηρέασε τις επιχειρήσεις ποικιλοτρόπως. Το πρώτο πράγμα που επηρεάστηκε ήταν οι κύκλοι εργασιών των κυπριακών επιχειρήσεων, οι οποίοι μειώθηκαν κατά τη περίοδο που ο ιός βρισκόταν σε πλήρη έξαρση. Η κατανομή των επιχειρήσεων που επλήγησαν, φαίνεται να είναι άνιση, με επιχειρήσεις που σχετίζονταν με την διαπροσωπική επαφή να σηκώνουν το μεγαλύτερο βάρος της κρίσης. Αυτές ήταν κυρίως και οι επιχειρήσεις που προχώρησαν στη μείωση των εργαζομένων τους. Επίσης, επηρεάστηκε σημαντικά ο μελλοντικός σχεδιασμός των επιχειρήσεων είτε αφορούσε τις οικονομικές τους δραστηριότητες είτε τη στελέχωσή τους. Η περίοδος, ωστόσο, της πανδημίας ήταν καινοτόμα ως προς το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να σκεφτούν και να εφαρμόσουν μια σειρά από νέες μεθόδους οι οποίες θα συνέδραμαν κατ' αρχάς στην ανάκαμψη των πωλήσεών τους και κατά δεύτερον στη προστασία των ίδιων των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, αλλάζοντας την εργασία όπως τη γνωρίζαμε μέχρι σήμερα.

6.2. Αδυναμίες πτυχιακής εργασίας

Όσον αφορά τις αδυναμίες της παρούσας έρευνας, η πρώτη έχει να κάνει με τον μικρό αριθμό συμμετεχόντων. Παρότι δόθηκε ένα εύλογο χρονικό διάστημα (3 μήνες) για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, δεν κατέστη δυνατή η εύρεση μεγαλύτερου αριθμού ενδιαφερόμενων να συμμετάσχουν στη διαδικασία. Έτσι το τελικό δείγμα αποτελείται μόλις από 28 επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Κύπρο. Είναι εύλογο, λοιπόν, να υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων, ενώ και τα ίδια τα αποτελέσματα δεν είναι αντιπροσωπευτικά όλης ή ενός σημαντικού μέρους της εικόνας των κυπριακών επιχειρήσεων ώστε να μπορέσουν να γενικευτούν στο σύνολό της.

Μια δεύτερη αδυναμία σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά του δείγματος και πιο συγκεκριμένα με το γεγονός ότι είναι ονομαστικής και διατεταγμένης κλίμακας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των διαθέσιμων και καταλληλότερων στατιστικών μεθόδων ανάλυσης, μειώνοντας κατά πολύ τις επιλογές του ερευνητή και καταλήγοντας ίσως σε μεθόδους πιο επιφανειακής ανάλυσης.

Τέλος, η παρούσα έρευνα καταπιάστηκε με πολλούς θεματικούς τομείς οι οποίοι μεν παρείχαν αρκετή πληροφορία, ειδικά σε θεματικές που βρέθηκαν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ότι ήταν πολύ περιορισμένες, ωστόσο η επιλογή αυτή μπορεί να απέτρεψε τη βαθύτερη ανάλυση των δεδομένων.

6.3. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η έρευνα αυτή, δεν κατάφερε να πραγματοποιήσει περισσότερες στατιστικές αναλύσεις λόγω των μεταβλητών, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οπότε προτείνεται η πραγματοποίηση κάποιας έρευνας που να περιέχει αριθμητικές μεταβλητές για τη μεγαλύτερη ποικιλία στατιστικών μεθόδων. Προτείνεται, επίσης, να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον σχεδιασμό των μελλοντικών οικονομικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων και πόσο επηρεάστηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, διότι βρέθηκαν ελάχιστα εμπειρικά δεδομένα και πληροφορίες για τη θεματική αυτή κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Τέλος, μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να ασχοληθεί περισσότερο με το είδος της επιχείρησης και πόσο καθοριστικός παράγοντα ήταν κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόφωνη βιβλιογραφία

Accountancy Greece. (2021, Ιανουάριος 5). Χτίζοντας μια βιώσιμη επιχείρηση, Trond-Morten Lindberg. *Accountancy Greece*, (Συνεντεύξεις, 39).
<https://www.accountancygreece.gr/chtizontas-mia-viosimi-epicheirisi-trond-morten-lindberg/>.

AlphaNewsLive. (2022, Απρίλιος 11). Eurostat: Αύξησαν διαδικτυακές πωλήσεις οι κυπριακές επιχειρήσεις λόγω COVID. <https://www.alphanews.live/economy/eurostat-ayxisan-diadiktyakes-poliseis-oi-kypriakes-epiheiriseis-logo-COVID>.

Banks.com.gr. (2019, Ιουλίου 25). Κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας ο τουρισμός λέει το 69% των επενδυτών. <https://banks.com.gr/kinitiria-dynami-tis-ellinikis-oikonomias-tourismos-leei-69-ton-ependyton/>

Βατικιώτης, Λ. (2021). Εξελίξεις σε τομείς και κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Στο Δ. Γιακούλας, Λ. Βατικιώτης, Γ. Θανόπουλος, Α. Αγγελάκης, Δ. Γραβάρης, Λ. Λαμπριανίδης, Δ. Γεωργόπουλος, Σ. Βαρδάρος, & Ν. Δασκαλάκης (Επίμ.), *Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2021: Ο αντίκτυπος της πανδημίας στις επιχειρήσεις* (σσ. 78-105). ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Βεγίρη, Β. (2022, 18 Απρίλιος). Το «αποτύπωμα» του COVID-19 στις εταιρείες. *Naftemporiki.gr*. <https://m.naftemporiki.gr/story/1854987/to-apotupoma-tou-COVID-19-stis-etaireies>.

Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας. (2021). *Οι επιπτώσεις του κορωνοϊού στη ζωή μας* (ISBN: 978-9963-39-093-9).
<http://www.parliament.cy/images/media/redirectfile/2BLUE%20REVISED%20COVID%2019%20PUBLICATION.pdf>

Γιακούλας, Δ., Βατικιώτης, Λ., Θανόπουλος, Γ., Αγγελάκης, Α., Γραβάρης, Δ., Λαμπριανίδης, Λ., Γεωργόπουλος, Δ., Βαρδάρος, Σ., & Δασκαλάκης, Ν. (2021). *Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2021: Ο αντίκτυπος της πανδημίας στις επιχειρήσεις*. ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

- GrantThorton. (2020). Μελέτη επίδρασης του COVID-19 στις ελληνικές επιχειρήσεις & στην ελληνική οικονομία. <https://www.grant-thornton.gr/insights/article/survey-coronavirus-greek-economy-gr/>.
- EconomyToday. (2021, Μάιος 13). 3 στις 4 επιχειρήσεις στην Κύπρο επηρεάστηκαν από την πανδημία. https://economytoday.sigmalive.com/oikonomia/kypros/37068_3-stis-4-epiheiriseis-stin-kypro-epireastikan-apo-tin-pandimia.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2020). ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Σεπτέμβριος 2020. <https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2021/02/%CE%94%CE%A4-%CE%95%CE%9B%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A4-%CE%95%CE%95%CE%94-%CE%A3%CE%95%CE%A0%CE%A4%CE%95%CE%9C%CE%92%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A3-2020.pdf>.
- Ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών (n.d.). Τι θεωρείται «επιχείρηση» στο πλαίσιο των Κανόνων για τις Κρατικές Ενισχύσεις; https://www.minfin.gr/web/kentrike-monada-kratikon-enischyseon/sychnes-eroteseis-apanteseis/-/asset_publisher/51xshH1S8jA2/content/ti-theoreitai-epicheirese-sto-plaisio-ton-kanonon-gia-tis-kratikes-enischyseis-pote-theoreitai-oti-mia-ontoteta-askei-oikonomike-drasterioteta-pou-ten?inheritRedirect=true.
- EURES. (n.d.). Πληροφορίες για την αγορά εργασίας: Κύπρος. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. https://eures.ec.europa.eu/living-and-working/labour-market-information/labour-market-information-cyprus_el.
- Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας. (2021). Με ποιους τρόπους η πανδημία COVID-19 άλλαξε ριζικά τις διαδικασίες επιλογής και πρόσληψης. Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης. https://eures.ec.europa.eu/how-Covid-19-has-fundamentally-changed-recruitment-2021-10-13_el.
- European Chemicals Agency. (n.d.). Πώς να καθορίσετε την κατηγορία μεγέθους της επιχείρησης. <https://echa.europa.eu/el/support/small-and-medium-sized-enterprises-smes/how-to-determine-the-company-size-category/step-5>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2015). Οδηγός χρήσης του ορισμού των ΜΜΕ (Ref. Ares(2016)956541 – 24/02/2016). <https://kepa-anem.gr/wp->

content/uploads/sites/2/2018/06/%CE%95%CE%9A%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%97-%CE%9C%CE%9C%CE%95-%CE%95%CE%95.pdf.

ΕΣΠΑ (2020). *Στήριξη της επιχειρηματικότητας λόγω της πανδημίας της νόσου COVID-19*.
https://www.espa.gr/el/Pages/espa_COVID.aspx.

Financial Business Systems. (n.d.). *Πως θα κάνετε την επιχείρησή σας βιώσιμη: Τα πέντε βήματα που θα πρέπει να ακολουθήσετε*.
<https://www.fbs.com.gr/arthra/%CF%80%CF%89%CF%83-%CE%B8%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%83%CE%B1%CF%83-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9/>.

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2021). *Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων: Οι επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης στην αγορά εργασίας το 2020*. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2021/04/10_DOE.pdf.

Καράμπελα, Δ. (2021). *Η επίδραση του κορωνοϊού στο ηλεκτρονικό εμπόριο* (Μεταπτυχιακή διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών). ΝΗΜΕΡΤΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.
<https://nemertes.library.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/15525/1/%CE%9A%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%A0%CE%95%CE%9B%CE%91%20%CE%94%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%97-%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf>.

Κονταράκης, Δ. (2020, Νοεμβρίου 9). *Τι αλλάζει στο Digital Marketing μετά τον Covid-19*; esteps. <https://esteps.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%B5%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%BF-digital-marketing-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC-%CF%84%CE%BF%CE%BD-Covid-19/>.

Κώνστας, Χ. Ν. (2021, Νοέμβριος 30). *Πότε μια επιχείρηση αξιολογείται ως “βιώσιμη”*. Banks.com.gr. <https://banks.com.gr/pote-mia-epicheirisi-aksiologeitai-viosimi/>

Lagarde, C. (2022, Μάρτιος 30). Παραμένοντας ανθεκτικοί σε περιόδους αβεβαιότητας. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp220330~49ddaafb85.el.html>.

Μάρρας, Η. (2012). *Οργανωτική Δομή και Στρατηγική: Το παράδειγμα της ΕΤΕ* [Προπτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Καλαμάτας ΣΔΟ]. Ιδρυματικό Αποθετήριο Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου. http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/16772/SDO_XRHMEL_00743_Medium.pdf?sequence=1.

Παναγιώτου, Α. Ν., Ευαγγελόπουλος, Π. Ν., Κατημερτζόγλου, Κ. Π., & Γκαγιαλής, Π. Σ. (2013). *Διαχείριση επιχειρησιακών διαδικασιών: οργάνωση, αναδιοργάνωση και βελτίωση*. Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Παυλίδης, Σ. (2016). *Διδακτικές σημειώσεις μαθήματος Οργάνωση και Διοίκηση επιχειρήσεων* [Σημειώσεις μαθήματος, PDF]. Eclass. <https://eclass.emt.ihu.gr/modules/document/file.php/OEN134/%CE%9F%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%A9%CE%A3%CE%97%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%94%CE%99%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%97%CE%A3%CE%97%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%A9%CE%9D.pdf>.

PWC Greece. (2020). *Οι επιπτώσεις της πανδημίας στις ελληνικές επιχειρήσεις*. https://www.pwc.com/gr/en/publications/Greece_COVID_Report.pdf

Στατιστική υπηρεσία Κύπρου. (2021). *Νεότερα στοιχεία: Εγγεγραμμένοι Άνεργοι Δεκέμβριος 2020*. ΥΣΤΑΤ. <https://www.cystat.gov.cy/el/PressRelease?id=52085>.

Σέτλερ, Β. (2021, Φεβρουάριος 11). *Ελλάδα: Η πανδημία εκτοξεύει την ανεργία*. DW. <https://www.dw.com/el/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BE%CE%B5%CF%8D%CE%B5%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1/a-56532782>

Σύνδεσμος Διοίκησης Ανθρώπινου Δυναμικού Ελλάδας. (2020). *Οι δράσεις του HR για τη στήριξη των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στην κρίση Covid-19*. https://www.gpma.gr/wp-content/uploads/2020/04/Covid19_Survey-Results.pdf.

Τεκέλας, Φ. (n.d.). *Οι συνέπειες του COVID-19 στον τουρισμό και η επερχόμενη οικονομική κρίση*. University of Central Lancashire UCLan Cyprus.
<https://www.uclancyprus.ac.cy/oi-synepeies-toy-COVID-19-ston-toyrismo-kai-i/>

Υπουργείο Οικονομικών. (2021). *Έναρξη καταβολής κρατικής χορηγίας σε επιχειρήσεις και αυτοτελώς εργαζομένους*. Γραφείο Τύπου.
<https://mof.gov.cy/gr/%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85/%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%BE%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CF%87%CE%BF%CF%81%CE%B7%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CE%B5-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CF%8E%CF%82-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%B6%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85%CF%82.>

Υπουργείο Υγείας Κυπριακής Δημοκρατίας. (2021, Ιανουάριος 28). *Δελτίο Τύπου: Σε εφαρμογή ο υποχρεωτικός εβδομαδιαίος έλεγχος με rapid test των εργαζομένων*.
<https://www.pio.gov.cy/coronavirus/uploads/28012021--%CE%A3%CE%B5%20%CE%B5%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE%20%CE%BF%20%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%87%CF%81%CE%B5%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%20%CE%B5%CE%B2%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%82%20%CE%AD%CE%BB%CE%B5%CE%B3%CF%87%CE%BF%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%20rapid%20test%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%B6%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD.pdf>

Αγγλόφωνη βιβλιογραφία

- Anayi, L., Bloom, N., Bunn, P., Mizen, P., Oikonomou, M., Smietanka, P., & Thwaites, G. (2020, May 28). *Update: Which firms and industries have been most affected by COVID-19?* Economics Observatory. <https://www.economicsobservatory.com/update-which-firms-and-industries-have-been-most-affected-by-COVID-19>
- Bartik, W. A., Bertrand, M., Cullen, Z., Glaeser, L. E., Luca, M., & Stanton, C. (2020). The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS)*, 117(30), 17656-17666. <https://doi.org/10.1073/pnas.2006991117>.
- Chistofides, N. L. (2020). Economic aspects of COVID-19, numerical illustrations, and policy implications. *Cyprus Economic Policy Review*, 14(1), 57-70.
- Donthu, N., & Gustafsson, A. (2020). Effects of COVID-19 on business and research. *Journal of Business Research*, 117, 284-289. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.008>.
- Engidaw, A. E. (2022). Small businesses and their challenges during COVID-19 pandemic in developing countries: in the case of Ethiopia. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11. <https://doi.org/10.1186/s13731-021-00191-3>.
- Foss, N. J. (2020). The Impact of the Covid-19 Pandemic on Firms' Organizational Designs. *Journal of Management Studies*, 58(1), 270-274. <https://doi.org/10.1111/joms.12643>.
- Harel, R. (2021). The Impact of COVID-19 on Small Businesses' Performance and Innovation. *Global Business Review*, 1-22. <https://doi.org/10.1177/09721509211039145>.
- International Labour Organization. (2021). *Teleworking arrangements during the COVID-19 crisis and beyond*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---ddg_p/documents/publication/wcms_791858.pdf.
- Kalemi-Ozcan, S., Gourinchas, P., Penciakova, V., & Sander, N. (2020). COVID-19 and SME Failures. *IMF Working Paper WP/2020/207*. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/09/25/COVID-19-and-SME-Failures-49753>.

- Meyer, H. B., Prescott, B., & Sheng, S. X. (2020). The Impact of the COVID-19 Pandemic on Business Expectations. *International Journal of Forecasting*, 38(2), 529-544.
<https://doi.org/10.1016/j.ijforecast.2021.02.009>.
- Mizen, P., Bunn, P., Anayi, L., Bloom, N., Thwaites, G., & Yotzov, I. (2022, March 31). *Two years on, how has the pandemic affected businesses in the UK?* Economic Observatory.
<https://www.economicsobservatory.com/two-years-on-how-has-the-pandemic-affected-businesses-in-the-uk>.
- Northern Ireland Statistics and Research Agency. (2020). *Redundancies in NI Special Focus – March to August 2020*. <https://www.nisra.gov.uk/publications/redundancies-ni-special-focus-march-august-2020>.
- Office for National Statistics. (2021). *Coronavirus and redundancies in the UK labour market: September to November 2020*.
<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/labourmarketeconomicanalysisquarterly/december2020>.
- Official Journal of the European Union. (2003). *Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (2003/361/EC)*.
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>.
- Palmer, D. (2020, April 29). *BLOG: COVID-19 Impacts on planning and delivering new developments*. News & Views. <https://www.itpworld.net/news-and-views/2020/Covid-19-impacts-on-the-development-planning-sector>.
- Pride, M. W., Hughes, J. R., & Kapoor, R. J. (2009). *Business* (10th ed.). South Western Cengage Learning.
- PWC Cyprus. (2020). *COVID-19 Impact of the pandemic on the Cyprus Economy*.
<https://www.pwc.com.cy/en/issues/responding-to-COVID-19-helping-our-clients/COVID-19-impact-of-the-pandemic-on-the-cyprus-economy.html>.
- Spiliakos, A. (2018). What does “sustainability” mean in business? *Harvard Business School Online*. <https://online.hbs.edu/blog/post/what-is-sustainability-in-business>.

- Stang, S. (2021, July). *Impact of the Coronavirus Pandemic on Businesses and Employees by Industry*. U.S. Bureau of Labor Statistics. <https://www.bls.gov/spotlight/2021/impact-of-the-coronavirus-pandemic-on-businesses-and-employees-by-industry/home.htm>.
- The Economic Times. (n.d.). What is 'Business'. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/definition/business>.
- Twahirwa, E., Mtonga, K., Jayavel, K., Kasakula, W., & Bamurigire, P. (2021). Assessment of the Impact of COVID-19 on Operations of Local Businesses and Level of Enforcement of Public Health Safety Measures within Business Premises: A Quantitative Study of Businesses in Huye-Rwanda. *Sustainability*, 13(23). <https://doi.org/10.3390/su132313013>.
- Türkeş, M. C., & Vuță, D. R. (2020). Telework: Before and after COVID-19. *Encyclopedia*, 2, 1370-1383. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia2030092>.
- U.S. Bureau of Labor Statistics. (2021, June). *COVID-19 ends longest employment recovery and expansion in CES history, causing unprecedented job losses in 2020*. <https://www.bls.gov/opub/mlr/2021/article/COVID-19-ends-longest-employment-expansion-in-ces-history.htm>
- Vashistha, N., Goel, A., & Dhiman, A. (2021). A Study on the Impact of COVID-19 Pandemic in the Recruitment Process: With Special reference to IT companies of Noida Region. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 12(7), 12024-12043.
- Wahab, K. (2021). Impact of COVID-19 on the hospitality industry: Climbing towards recovery. *International European Extended Enablement in Science, Engineering & Management (IEEESEM)*, 9(6), 59-77. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3877089>.
- World Health Organization. (n.d.). *Naming the coronavirus disease (COVID-19) and the virus that causes it*. [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(Covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(Covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it).

Παράρτημα

Ερωτήσεις ερωτηματολογίου

1. Σύμφωνα με την Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2003) για την κατηγοριοποίηση των επιχειρήσεων σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες, δηλώστε μας σε ποια κατηγορία ανήκει η επιχείρησή σας:

Πολύ μικρή (<10 εργαζομένους και ≤ 2 εκατ. ετήσιο κύκλο εργασιών ή συνολικό ετήσιο ισολογισμό)

Μικρή (<50 εργαζομένους και ≤ 10 εκατ. ετήσιο κύκλο εργασιών ή συνολικό ετήσιο ισολογισμό)

Μεσαία (<250 εργαζομένους, ≤ 50 εκατ. ετήσιο κύκλο εργασιών ή ≤ 43 εκατ. συνολικό ετήσιο ισολογισμό)

2. Τι είδους επιχείρηση είστε:

Εστίασης – Καταλυμάτων

Μεταφορών

Φαρμακευτική – Ιατρική

Χονδρικού - λιανικού εμπορίου: εμπόριο τροφίμων

Χονδρικού - λιανικού εμπορίου: εμπόριο άλλων ειδών πχ. ρούχων, οικιακών ειδών κ.α.

Ασφαλιστική

Κατασκευαστική – Βιομηχανική

Εκπαιδευτική

Ψυχαγωγίας – Τέχνης

Άλλο

3. Πόσο επηρεάστηκε ο κύκλος εργασιών σας κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19;

Καθόλου

Ελάχιστα

Αρκετά

Πάρα πολύ

4. Πείτε μας τι ισχύει για εσάς. Το κέρδος σας πριν την πανδημία του Covid-19:

Αυξήθηκε

Μειώθηκε

Παρέμεινε ίδιο

5. Πείτε μας τι ισχύει για εσάς. Το κέρδος σας κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19:

Αυξήθηκε

Μειώθηκε

Παρέμεινε ίδιο

6. Πείτε μας τι ισχύει για εσάς. Το κέρδος σας μετά την ανάκαμψη από την πανδημία του Covid-19:

Αυξήθηκε

Μειώθηκε

Παρέμεινε ίδιο

7. Θεωρείτε ότι τα έσοδα της επιχείρησης μετά την πανδημία πλησιάζουν εκείνα πριν την εμφάνιση του Covid-19;

Ναι

Όχι

8. Πόσο επηρεάστηκε ο σχεδιασμός των μελλοντικών σας οικονομικών δραστηριοτήτων;

Καθόλου

Ελάχιστα

Αρκετά

Πάρα πολύ

9. Πόσο επηρεάστηκε ο σχεδιασμός των προσλήψεων - στελέχωσης της επιχείρησής σας;

Καθόλου

Ελάχιστα

Αρκετά

Πάρα πολύ

10. Μειώθηκε το εργατικό σας δυναμικό κατά την περίοδο της πανδημίας;

Ναι

Όχι

11. Καταφύγατε στη χρήση νέων πρακτικών για την ενίσχυση των πωλήσεών σας; Εάν ναι, ποιες από τις παρακάτω;

Ναι

Όχι

Ηλεκτρονικό εμπόριο

Διαφημίσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Άλλο

12. Καταφύγατε στη χρήση νέων πρακτικών στο χώρο εργασίας σας για την αποφυγή της διασποράς του Covid-19; Εάν ναι, ποιες από τις παρακάτω;

Ναι

Όχι

Τηλεργασία

Μείωση συναντήσεων

Συναντήσεις εξ' αποστάσεως

Χωριστά διαλείμματα

Διαλείμματα σε εξωτερικούς χώρους

Τακτικός έλεγχος πιστοποιητικών εμβολιασμού, νόσησης, τεστ

Άλλο